

Högskolan i Halmstad

Sektionen för Hälsa och Samhälle

Min mörka hemlighet

- en studie om vuxna barn till missbrukare

C-UPPSATS I SOCIOLOGI vt 2010

Författare: Anna Banti & Heidi Petridis

Handledare: Ove Svensson

Examinator: Helena Eriksson

Författare: Anna Banti, Heidi Petridis

Titel: Min mörka hemlighet - en studie om vuxna barn till missbrukare

Engelsk titel: My dark secret – a study of adult children of addicts

Handledare: Ove Svensson

Examinator: Helena Eriksson

Abstrakt

Man hör mycket om missbruk och missbrukare, men desto mindre om de som indirekt blir drabbade, det vill säga exempelvis familjemedlemmar. Det är dem vi har valt att belysa i vår uppsats. Under 1900- talet har det forskats inom ämnet alkoholmissbruk, dock har större delen av forskningen ägnats åt alkoholisten. Det har gjort att man har försummat deras familjer. Vi har därför valt att inrikta oss på vuxna som i sin barndom farit illa genom att de har haft missbrukande föräldrar, vars barndom alltså varit långt ifrån ”normal”. Syftet var att undersöka hur deras uppväxt har sett ut och hur den har påverkat deras liv idag. Vi har använt oss av kvalitativ metod i form av sju djupintervjuer med personer som vuxit upp med en eller två missbrukande föräldrar. Vi valde den metoden för att få en djupare förståelse för deras livssituation.

Resultaten visade att oavsett i vilken fas i livet våra intervjupersoner befann sig i så var de alla överens om att deras uppväxt på ett eller annat sätt påverkat deras liv idag. De nämner problem i deras förflutna, bland annat svårigheter i relationer och bristen på trygghet och tillit, men alla visade även styrkor som kommit ur deras erfarenheter.

Sökord: Missbruk, Identitet, Avvikande, Stigma, Normer

TACK!

Vi vill först och främst tacka våra respondenter som har gjort den här uppsatsen möjlig. Utan er hade det inte gått.

Vi vill också tacka vår handledare, Ove Svensson, för hjälp med litteratursökning, feedback och hans stöttande under den här processen.

Anna & Heidi

Citat

”Det var som att få en käftsmäll och en spark i magen samtidigt. Min bild av pappa raserades helt och hållet, det var inte min pappa såsom jag alltid hade inbillat mig att han var. Den skammen och sorgen i hans ögon när han såg mig får mig fortfarande att må illa” - Linda

”Sad to say, men att ha en ”fucked up” uppväxt är NORMALT i Sverige” - Linus

”Det första jag tänker på är oftast jobbiga tankar som gör att det knyter sig i magen” – Anna

”Ingen ville någonsin se något trots allt mer tydliga tecken på att något var skevt” - Emma

”Det hade varit skönt att ha sluppit bli använd som amatörpsykolog, det hade varit skönt att sluppit alla lögner, det hade varit skönt att slippa veta att ett missbruk kommer före en själv” - Linda

”...jag kommer nog aldrig glömma den kvällen. Känslan av att berövas frihet från sin vilja, berövas närhet från den personen man älskar mest i hela världen” - Linus

”Visst formas man som barn, men det val jag gör som vuxen är mina val” - Anna

”Den dagen försvann den pappa jag alltid hade trott att jag hade och jag fick lära känna pappa som han egentligen var” – Linda

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Föräldrarnas betydelse	1
1.2 Valet av uppsatsämne	1
1.3 Risker motverkas av protektiva förhållanden	2
1.4 Livsberättelser om uppväxten	2
1.5 Att belysa och försöka förstå forskningens motstridiga resultat	2
2. Syfte och frågeställning	3
3. Uppsatsens disposition	3
4. Bakgrund	4
4.1 Vad är ett missbruk?	4
4.2 Tidigare forskning	5
4.3 Hur ser det ut idag?	6
5. Teoretisk utgångspunkt	7
5.1 Varför valde vi de teorier vi gjorde?	7
5.2 Stigma och avvikande	7
5.3 Identitet	9
5.4 Stämplingsteori och sekvens- och processmodell	10
5.5 Vår användning av teorierna	11
6. Metod och genomförande	11
6.1 Vilken metod använder vi?	11
6.2 Hur har vi gått till väga?	12
6.3 Intervjutillfället	13
6.4 Etik	13
6.5 Urval	14
7. Presentation av material	15
7.1 Intervju med Sara	15
7.2 Intervju med Anna	16
7.3 Intervju med Emma	19
7.4 Intervju med Linus	20
7.5 Intervju med Johanna	21
7.6 Intervju med Linda	22
7.7 Intervju med Krister	25
7.8 Sammanfattning av materialet	27
8. Analys	28
8.1 Upplevelsen av att vara stigmatiserad och avvikande	28
8.2 Identitet och roller – hur skapas en identitet?	31
8.3 Betydelsen av de sociala banden till andra utanför familjen	33
8.4 Sammanfattning av analysen	36
9. Avslutande diskussion	36
9.1 För- och nackdelar med vårt metodval	36
9.2 Svar på vår fråga	37
9.3 Gick det som förväntat?	38

9.4 Validitet och reliabilitet	38
9.5 Generaliserbarhet	38
9.6 Samarbetet oss emellan	39
9.7 Avslutande reflektioner	39
10. Källförteckning	41

Bilaga: Intervjufrågor

1. Inledning

Inledningsvis tar vi upp vad det är som påverkar ett barns utveckling och vilka riskfaktorer det finns. Vi motiverar vårt ämnesval och presenterar vårt syfte.

1.1 Föräldrarnas betydelse

Vi vill undersöka personers upplevelser av att ha vuxit upp med den ena eller båda föräldrarnas missbruk. Vi är intresserade av hur de som vuxna upplever att deras liv har påverkats av detta.

Forskaren Lars Gunnarsson konstaterar att barn utvecklas i samspel med sin omgivning under uppväxten.¹ En process som inleds inom familjen men som senare kompletteras av förskola, skola och andra betydelsefulla institutioner för barns socialisation.

Genom deltagande i alltmer komplexa sociala aktiviteter, relationer och roller förvärvas förfinade förmågor och skapas ökade insikter om den omgivande sociala verkligheten och det inre jaget.²

Det är väl belagt av forskningen, menar Gunnarsson, att föräldrar och andra viktiga vuxna är betydelsefulla för de ungas vuxenblivande. De ska fungera som uppfostrare och föra vidare kunskaper, normer och värderingar som formats av tidigare generationer. Men föräldrars förutsättningar och möjligheter att engagera sig i sina barns uppfostran är till stor del beroende av deras egen livssituation och vilket stöd de i sin tur får av omgivningen.

1.2 Valet av uppsatsämne

Att skriva uppsats har gett oss tillfälle att undersöka barns situation i dagens samhälle. Vi är båda intresserade av hur barn har det och vad det betyder att växa upp i hem där föräldrarna har sociala problem. Vi valde att undersöka vad det innebär att växa upp med föräldrar som missbrukar alkohol eller droger. Efter att vi började diskutera ämnet kom vi fram till att det skulle vara svårt att komma i kontakt med barn som befann sig i den situationen. Det kanske till och med skulle vara olämpligt att intervjua barn under så känsliga omständigheter, då intervjuer med barn som lever under utsatta förhållanden förutsätter en kompetens som vi ännu inte har. Därför ändrade vi fokus och valde att

¹ Bengt-Erik Andersson och Lars Gunnarsson, *Svenska småbarnsfamiljer* (Lund: Studentlitteratur AB, 1990).

² *Ibid.*, 222.

intervjua vuxna personer som vuxit upp med missbrukande föräldrar. Vi bedömde att de inte skulle vara lika sårbara och att de dessutom skulle ha förmåga att själva avgöra om de ville låta sig intervjuas. Som vuxna kan de även blicka tillbaka på situationen i hemmet under uppväxten och reflektera kring dess betydelse för deras vuxenblivande och deras nuvarande situation.

1.3 Risker motverkas av protektiva förhållanden

För att förstå vad det innebär att växa upp med föräldrar som missbrukar vill vi redan inledningsvis poängtera att förhöjd risk på gruppnivå inte är detsamma som att föräldrars missbruk ensamt är avgörande för utvecklingen. Med begreppet ”multifinalitet” konstateras i forskningsöversikten att samma förhållanden och processer kan leda till skilda resultat i olika familjer. Risker kan till exempel kompenseras av protektiva (skyddande) förhållanden som umgänge med betydelsefulla andra som barnet väljer att knyta an till. Sociala relationer och sociala band som knyter an till samhällets värderingar kan, enligt Travis Hirschi, ha en protektiv effekt genom att det avhåller en person från att avvika från normerna i samhället.³

1.4 Livsberättelser om uppväxten

Vi vill med uppsatsen undersöka hur våra intervjupersoner upplever att deras tillvaro påverkats av deras förhållanden under barndomen. Vad har det inneburit för dem att ha vuxit upp med den ena eller båda föräldrarnas missbruk? Vi söker svaren på våra frågor i våra intervjupersoners livsvärld. Tiden är ur ett livsvärldsperspektiv inte klocktidens linjära indelning av tillvaron, utan den upplevda tidens där framtid, nutid och förfluten tid existerar jämte varandra. Genom retrospektiva intervjuer samlar vi in ett antal livsberättelser där situationen under uppväxten och dess konsekvenser för nuet sätts in i ett sammanhang. Vi vill belysa uppväxten med ett missbruk i familjen ur både ett upplevt ”inifrånperspektiv” och ett reflekterande och tillbakablickande ”utifrånperspektiv”.

1.5 Att belysa och försöka förstå forskningens motstridiga resultat

Det råder motstridiga uppgifter om riskerna med att växa upp med missbrukande föräldrar. Av forskning, som redovisas mer ingående längre fram i uppsatsen, framgår det att det finns belägg för förhöjda risker för problem och etableringen av avvikande beteenden.⁴ Det framgår i det sammanhanget även att longitudinella studier ger en annan och delvis motsatt bild som pekar på att många problem avtar över tid och att en uppväxt med missbrukande föräldrar inte behöver leda till

³ Travis Hirschi, *Causes of Delinquency* (Berkeley: University of California Press, 1969).

⁴ Dagmar Lagerberg och Claes Sundelin, *Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat* (Stockholm: Gothia Förlag, 2000).

utvecklingen av avvikande beteende som vuxen.⁵ Vi vill med vår uppsats belysa det paradoxala i denna situation utifrån berättelser av ett antal vuxna med erfarenhet av att ha vuxit upp med missbrukande föräldrar. Det övergripande syftet är dock att utifrån dessa berättelser få ökad kunskap om hur våra intervjupersoner upplevt situationen och vilka konsekvenser de upplever av detta som vuxna.

2. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur våra intervjupersoner upplever att deras tillvaro har påverkats av förhållanden under barndomen och av att ha vuxit upp med den ena eller båda föräldrarnas missbruk. Hur upplever de som vuxna att deras liv har påverkats av detta?

Uppsatsens syfte belyses genom att frågor ställs till det insamlade materialet och våra intervjupersoners livsvärld, om deras syn på sig själva och utvecklingen av en personlig identitet samt om betydelsen av de sociala banden till andra utanför familjen för att motverka utvecklingen av en identitet som avvikande.

3. Uppsatsens disposition

Nedan följer en genomgång av uppsatsen där vi kort berättar vad varje kapitel handlar om.

Efter att vi i inledningen, bland annat, har gått igenom föräldrarnas betydelse för ett barns uppväxt, anledningen till att vi valde vårt ämne samt vårt syfte och vår frågeställning, kommer ett kapitel med bakgrundsfakta. Kapitlet tar upp en definition av missbruk, tidigare forskning och hur det ser ut idag, rent statistiskt. Därefter följer en översikt av de teorier vi har valt att använda. Vi inleder kapitlet med att förklara varför vi valde de teorier vi gjorde för att sedan presentera dem en efter en. Vi avslutar kapitlet med hur vi har använt teorierna. Kapitel 6 går igenom vår metod och vårt genomförande. Vi beskriver utförligt vår valda metod och visar hur vi har använt den. Kapitlet tar även upp vårt tillvägagångssätt när det gäller inhämtning av information om metoden. Då vi har använt oss av kvalitativa intervjuer finns det i kapitel 6 även ett avsnitt angående hur vi har genomfört dessa, våra urvalskriterier samt ett avsnitt om etik. Efter varje intervju skrev vi ner en utförlig sammanfattning av respondenternas livsberättelse och dessa presenteras i kapitel 7. Efter alla berättelser avslutar vi med en sammanfattning av materialet. Därefter följer analysen i kapitel 8. Vi valde att dela upp kapitlet utifrån våra teoretiska utgångspunkter och under varje underrubrik gör vi kopplingar mellan vårt material och den aktuella teorin. Vi avslutar kapitlet med en sammanfattning av analysen. Slutligen, kapitel 9, innehåller vår diskussion kring arbetet. Vi går

⁵ Emmy Werner, *Att växa mot alla odds, från Födelse till vuxenliv* (Stockholm: Edita Nordstedts Tryckeri, 2003).

igenom för- och nackdelar med metodvalet, vi svarar på vår frågeställning, diskuterar våra förväntningar och vårt samarbete samt går igenom resultatens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet. Kapitlet och uppsatsen avslutas med våra egna reflektioner som uppkommit under arbetets gång.

4. Bakgrund

Idag är alla väl medvetna om att känslor och tankar, upplevelser och antaganden från barndomen präglar varje människa genom livets olika skeden.⁶

I detta kapitel går vi igenom definitionen av missbruk, vad det finns för forskning om det och hur det ser ut idag.

4.1 Vad är ett missbruk?

Uppfattningen av vad som utgör ett missbruk är beroende av kulturella skillnader som kan skilja mellan olika samhällen och av tidsbundna uppfattningar som kan komma att ändras över tid. Vi har i vår uppsats inte sökt efter någon gemensam definition av begreppet utan utgått från intervjupersonernas användning av begreppet i respektive intervju. Det innebär att det som i deras livsvärld upplevs som ett missbruk har vi anslutit oss till utan att diskutera alkoholkonsumtionens omfattning, intensitet eller konsekvenser hos föräldern.

Många diskussioner om alkohol- och drogmissbruk och missbrukets konsekvenser riktar uppmärksamheten mot den som missbrukar och dennes sårbarhet och risker att utveckla ett beroende. Medan konsumtionen av alkohol ingår i många av våra umgängesmönster uppfattas narkotiska preparat i Sverige av många fortfarande som något avvikande. Ända sedan 1960-talet återkommer diskussioner i media om olika narkotikaklassificerade drogers verkningar, styrka och farlighet i samband med olika händelser.⁷ Narkotikan har kallats den goda fienden av Nils Christie och Kjetil Bruun deras analys av hur samhällsdebatten kommit att kretsa kring narkotikan i Norden och därmed bidra till att andra samhällsrelaterade problem kommit i bakgrunden.⁸

Läkaren Bo Löfgren menar att vi oftast dricker alkohol för att försöka lösa en psykiskt svår situation, återskapa en tidigare relation (vanligen från barndomen), och/eller för att påverka människor i omgivningen till vissa beteenden.⁹

⁶ Weddig Runquist, *Små och Vuxna barn till alkoholister: deras livssituation och vägen till ett nytt liv* (Stockholm: Alfgruppen, 1998), 6-7.

⁷ Ted Goldberg, *Narkotikan avmystifierad – Ett psykosocialt perspektiv* (Solna: Academic Publishing of Sweden, 1993).

⁸ Nils Christie och Kjetil Bruun, *Den goda fienden: Narkotikapolitik i Norden* (Stockholm: Tabén & Sjögren, 1985).

⁹ Ibid.

Margaret Cork, som har skrivit boken *De glömda barnen*, påpekar vikten av att uppmärksamma barnen i en familj som lider av missbrukarproblem.¹⁰ Forskningen om missbruk har försummat de anhörigas situation. Barn som har vuxit upp med alkoholiserade föräldrar uppmärksammades inte förrän i slutet på 1970-talet. Kunskapen om fenomenet var länge begränsad. Det är inte endast den missbrukande föräldern som ska ges hjälp och behandling utan även barnet.¹¹

4.2 Tidigare forskning

Det finns en forskningsöversikt som gjorts av Dagmar Lagerberg och Claes Sundelin som belyser kunskapsläget inom svensk och internationell forskning om barn och risker.¹² Där framgår det att kriminalitet och missbruk bland föräldrarna ofta leder till problem och svårigheter. Det visar dock att problemen avtar efterhand. Det finns även en forskningsöversikt över utvecklingen av normbrytande beteenden där det konstateras att barn som växer upp i en familj där det förekommer missbruk av alkohol eller droger löper ökad risk att utveckla ett normbrytande beteende eller få andra problem som vuxen.¹³ Förutom egenskaper hos barnet är det förhållanden i den närmaste miljön som påverkar utvecklingen, alltså föräldrarna och deras egenskaper, deras relationer till barnet och uppfostringsmetoderna i hemmet. Men en uppväxt med föräldrar som missbrukar eller begår brott behöver dock inte innebära problem i vuxen ålder. Det bekräftades av Emmy Werner i början av 1950-talet. Hon följde en grupp barn, som levde med höga risker att utveckla social missanpassning och svår psykisk ohälsa, från födseln till 42 års ålder. Huvudsyftet med hennes undersökning var att spåra bestående effekter av barndomstrauman hos vuxna, men även att identifiera och kartlägga de långsiktiga verkningar av skyddsfaktorer och analysera vilka processer som trots allt gör att de flesta ungdomar med en sådan bakgrund utvecklas till välanpassade vuxna.¹⁴

Ingvar Nylander publicerade 1960 en studie av 229 barn i åldern fyra till 12 år. Till skillnad från Werner så riktade Nylander in sig på barn vars föräldrar missbrukade alkohol. Det visade sig att barnen i denna grupp hade större problem jämfört med en kontrollgrupp.¹⁵ 20 år senare gjorde Per Anders Rydelius en uppföljning av samma grupp för att se hur det gått för barnen. När det gäller missbruk, kriminalitet, psykisk sjukdom och sociala problem visade det sig att omfattningen var större hos dem än hos personerna i kontrollgruppen. 1997 publicerade Rydelius ännu en uppföljning

¹⁰ Margaret R. Cork, *De glömda barnen* (Stockholm: Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 1989).

¹¹ Ibid.

¹² Lagerberg och Sundelin, *Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat*.

¹³ Henrik Andershed och Anna-Karin Andershed, *Normbrytande beteende i barndomen. Vad säger forskningen?* (Stockholm: Gothia Förlag, 2005).

¹⁴ Werner, *Att växa mot alla odds, från Födelse till vuxenliv*.

¹⁵ Lagerberg och Sundelin, *Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat*.

som visade att drygt 40 procent av barnen inte visade några som helst problem som vuxna. Liknade resultat redovisas från andra studier i översikten.¹⁶

Den slutsats som dras i forskningsöversikten är att missbruk och kriminalitet bland föräldrarna ofta orsakar ett lidande hos barnen. Även om ökade risker för problem i framtiden har kunnat påvisas, har det även visat att ju äldre barnen blir desto mer ökar möjligheterna att lägga upplevelsorna från barndomen bakom sig. Förutom familjesituationen finns det andra faktorer som spelar in och har betydelse för hur man väljer att förhålla sig till och hantera barndomsupplevelsorna.¹⁷

4.3 Hur ser det ut idag?

Enligt uppgifter från Statens Folkhälsoinstitut lever var femte barn i ett hushåll där någon av föräldrarna konsumerar så pass mycket alkohol att det klassas som ett riskbruk, det vill säga en alkoholkonsumtion som är eller kan bli skadlig för den som dricker.¹⁸ Det är 20 procent och i rena siffror handlar det om 385 000 barn.¹⁹ Det är en ökning på 5-10 procent sedan 1992, då siffran låg på 10-15 procent.²⁰ Något som speglar problemen som kan uppstå för dessa barn i vuxenlivet är uttrycket ”*aldrig barn – alltid barn*”.²¹ Det innebär att om man aldrig har fått vara barn och göra saker som barn ”ska” göra kan det finnas en risk för att man stannar kvar i barndomen, rent mentalt. Det kan handla om att man som vuxen inte tar det ansvar som krävs. Man har tvingats växa upp för fort och ta ansvar för tidigt och därför gör man som vuxen det totalt motsatta. Många kommer att upprepa det de har varit med om i sin barndom. Vi vet att problemet finns och idag har vi också kunskapen om de konsekvenser som dessa barn kan komma att leva med i vuxen ålder.

Gemensamt för många familjer som lever med alkoholism är att familjemedlemmarna försöker skydda missbrukaren och sig själva. De vill inte riskera att utsättas för pinsamma händelser och de vill inte avslöja ”den mörka hemligheten” och enligt Weddig Runquist gör det att de mer och mer isolerar sig och inte har så stort umgänge.²² Detta kommer vi att visa exempel på i vår analys. Något annat som vår analys får stöd av hos Runquist är att när ett barn från en alkoholistfamilj växer upp söker det sig ofta till personer som har levt under liknande förhållanden.²³

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Statens folkhälsoinstitut, Sofia Ljungdahl, *Barn i familjer med alkohol – och narkotikaproblem R 2008:28* (Stockholm: Strömberg, 2008). http://www.fhi.se/PageFiles/3415/R200828Barn_till_missbrukare_0809.pdf

¹⁹ Ibid.

²⁰ SoS 1993:6. *Drogmissbruk och föräldraskap*. Stockholm: Socialstyrelsen.

²¹ SoS 1993:18. *Barn till alkoholmissbrukare*. Stockholm: Socialstyrelsen.

²² Runquist, *Små och Vuxna barn till alkoholister: deras livssituation och vägen till ett nytt liv*.

²³ Ibid.

I statens offentliga utredningar från 1994 står det att personer som vuxit upp med en eller två missbrukande föräldrar ofta bär med sig känslor från barndomen som inte är bearbetade.²⁴ Det kan visa sig genom att de har svårigheter att skapa sociala kontakter då de inte vet hur man ska ”bete” sig. De vet inte vad som är normalt i ett umgänge eller i familjelivet.²⁵ Detta återkommer vi till i vår analys.

5. Teoretisk utgångspunkt

I kapitlet som följer presenterar vi de teorier vi har valt att använda för att belysa vårt syfte och varför vi har valt just dem.

5.1 Varför valde vi de teorier vi gjorde?

Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka hur våra intervjupersoner upplever att deras tillvaro påverkats av förhållanden under barndomen och att ha vuxit upp med den ena eller båda föräldrarnas missbruk. Frågan vi ställer oss är alltså; hur upplever de som vuxna att deras liv har påverkats av detta? För att få svar på frågan har vi använt oss av avvikandeteorin, eftersom vi antog att respondenterna känt sig avvikande då det, för oss, inte är ”normalt” att växa upp i sådana hemmiljöer som de gjort. Vi tror att de kände sig annorlunda då ett barn som har en eller två föräldrar som missbrukar kanske inte anser sig vara som alla andra. Därför tycker vi att både Erving Goffmans och Howard S. Beckers teorier om stigma respektive avvikande är teorier som är användbara i vår analys.

Vi har även valt att använda oss av identitetsteorier och anledningen var att vi trodde att barn som växer upp i svåra hemmiljöer intar en annan identitet för att dölja för sin omgivning hur det egentligen är ställt. Många gånger skapar individer egna identiteter för att passa in i sin omgivning och skjuta ifrån sig ett, av samhället, tilldelat stigma. Detta tänkte vi att våra respondenter också kan ha gjort när de var yngre och att det i sin tur har påverkat deras upplevelser i barndomen. Därför trodde vi att begreppet motståndsidentitet kunde vara passande till vårt ämne.

5.2 Stigma och avvikande

Erving Goffman förklarar att även om en person inte känner sig stigmatiserad kan han/hon ändå vara det om omgivningen anser att han/hon är det.²⁶ På samma sätt menar Becker att om en person

²⁴ SOU 1994:29. *Barn Föräldrar Alkohol*. Stockholm: Fritzes.

²⁵ Ibid.

²⁶ Erving Goffman, *Stigma- den avvikandes roll och identitet* (Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag, 2001).

avviker från samhällets uppsatta normer anses den personen avvikande.²⁷ Men frågar man personen själv kan det vara så att han/hon inte alls känner sig avvikande, utan istället tycker att de som handlar på ett sätt som skiljer sig ifrån hans/hennes är de som avviker. Ett avvikande behöver, enligt Goffman, inte grunda sig i en handling utan kan även ge uttryck i kroppsliga, mentala och tribala stigman.²⁸ Det vi vill poängtera är att ett stigma inte alltid är synligt för blotta ögat utan det kan räcka med en känsla. Om någon av våra respondenter har känt eller upplevt att de inte passar in och att de är annorlunda kan de vara stigmatiserade även om de inte synbart sticker ut från mängden. Därför är den här teorin intressant för vår analys.

Något annat som är relevant i vår analys är att om någon är stigmatiserad så behöver det inte handla om en egenskap i sig utan om relationer, det vill säga, omgivningens reaktion på stigmat i fråga. I boken *Normer och normalitet i socialt arbete* skriver Kerstin Svensson att ett avvikande är detsamma som ett beteende som inte följer rådande normer och vad som är norm bestäms av samhället i helhet genom att det finns kollektiva förväntningar på vad som är rätt eller fel.²⁹ Till normer räknas både skrivna och oskrivna lagar och regler.³⁰ Men som Becker beskriver i sin bok *Utanför – avvikandets sociologi* kan man se att olika grupper bedömer olika saker som avvikande.³¹ Alltså kan man vara avvikande i majoritetens, samhällets, ögon samtidigt som man passar in i sin egen sociala grupp. Identifikationen med och samhörigheten i en grupp kan vara mycket stark, vilket kan göra att en individ medvetet väljer att avstå från samhällets normer och istället ansluter sig till andra avvikare. Men dessa sociala relationer och sociala band kan agera på två sätt. Det behöver inte enbart handla om att en person väljer att ansluta sig till en ”avvikande” social grupp för att känna att han eller hon passar in där. Sociala band kan även handla om en person som knyter an till grupper som följer samhällets värderingar och därigenom avhåller honom eller henne från att avvika från normerna i samhället. Då blir inte stigmat uppmärksammat utan personen blir en i mängden.³² Detta är också något som är intressant för vårt arbete då vi kan göra jämförelser med de val våra respondenter har gjort under sin uppväxt. Det kan också vara så att en person står emot sin identitet som avvikande, det vill säga, individen inser att följderna av att visa sitt ”rätta jag” är negativa och väljer därför att visa en annan sida utåt.³³

²⁷ Howard S. Becker, *Utanför- avvikandets sociologi* (Lund: Arkiv Förlag A/Z Förlag, 2006).

²⁸ Goffman, *Stigma- den avvikandes roll och identitet*.

²⁹ Kerstin Svensson, Normer, normalitet och normalisering. Kerstin Svensson, red., *Normer och normalitet i socialt arbete* (Lund: Studentlitteratur AB, 2003).

³⁰ Ibid.

³¹ Becker, *Utanför- avvikandets sociologi*.

³² Travis Hirschi, *Causes of Delinquency*

³³ Ibid.

5.3 Identitet

Vi kommer att använda oss av *identitetsteorier* och begrepp som *motståndsidentitet*. Till detta har vi valt att läsa *Socialpsykologi och modernitet* från 1996 av Thomas Johansson och *Identitetens makt* från 1997 av Manuel Castells. Något som tas upp är hur vår identitet är en process i ständig förändring. Den är inte något absolut, utan vi formar en identitet genom hela livet.³⁴ Enligt Castells är identiteten människans källa till mening och erfarenhet.³⁵ För varje individ kan det finnas flera olika identiteter vilket kan bidra till att man antar olika identiteter beroende på olika sociala situationer.³⁶ Castells nämner exempelvis hur vi skapar egna identiteter för att passa in i vår omgivning, vilket kan vara användbart för oss då flera av intervjupersonerna kanske har gjort just detta för att dölja för andra hur de har det hemma.

Castells skiljer på roller och identiteter. Enligt honom kan man gestalta flera olika roller samtidigt, till exempel kan man vara arbetare, mor och granne på en och samma gång. Dessa roller uppkommer ur de normer som institutioner och organisationer i samhället har satt upp. Identiteten är däremot personligt utformad för att ge mening till den enskilda individen och konstrueras inte av samhället utan genom en urskiljningsprocess.³⁷ Castells talar om den legitimerande identiteten, vilken är den som vi har tilldelats av samhället.

Individer som har tilldelats en ”nedvärderande” eller stigmatiserande identitet kan istället för att acceptera denna skapa en så kallad motståndsidentitet.³⁸ Genom att anta denna motståndsidentitet kan individer bilda egna grupper eller gemenskaper och därigenom skapa nya identiteter. Castells menar att när man antar en motståndsidentitet så är det den kanske viktigaste delen av identitetsskapandet i vårt moderna samhälle.³⁹

*Genom att göra sin röst hörd och samtidigt visualisera en specifik identitet, kan en person bidra till att höja en stigmatiserad grupps status.*⁴⁰

Så här skriver Thomas Johansson och syftar till olika strategier till att hantera ett stigma. Han menar att om man skapar en offentlig bild av stigmat, vilket massmedia har en stor del i, kan man istället

³⁴ Thomas Johansson, *Socialpsykologi och modernitet* (Lund: Studentlitteratur AB, 1996).

³⁵ Manuel Castells, *Identitetens makt* (Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB, 1997).

³⁶ Manuel Castells, *Identitetens makt*

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Johansson, *Socialpsykologi och modernitet*, 39.

för att dölja problematiken ge ett namn åt den och därmed bearbeta den.⁴¹

Som vi nämnde tidigare menar Johansson att vi antar olika identiteter i olika skeden i våra liv.⁴² Det är en process i ständig förändring och vi skapar en identitet beroende på vad vi vill uppnå eller dölja. Det kan vara ett försök till att dölja ett stigma, då man istället för att erkänna att man tillhör en avvikande grupp antar en annan identitet som bättre passar in i de rådande normerna.

5.4 Stämplingsteori och sekvens- och processmodell

Ted Goldberg skriver i sin bok *Narkotikan avmystifierad – Ett psykosocialt perspektiv*, om en ”avvikarkarriärmodell”.⁴³ Han börjar med att beskriva en stämplingsteori som tar upp det vi tidigare nämnt angående avvikande och stigma, nämligen att det inte handlar om en egenskap hos en individ utan om relationen mellan en person och de övriga i en grupp.⁴⁴ Stämplingsteorin handlar om att någon i en maktposition stämplar en person eller en grupp med ett avvikande beteende. Det kan till exempel vara samhället som sätter en stämpel på någon eller några som avviker från ett normativt beteende. De regler och beteenden som anses vara acceptabla skapas av grupper och kan handla om lagar som vi alla är skyldiga att lyda och följa. Det finns också de oskrivna regler som sätts upp av personer i maktposition (i det här fallet behöver det inte handla om samma personer som stiftar lagar, utan det kan vara personer i regerande klasser eller med hög social status) och det är de reglerna vi kommer att belysa i vår analys när det gäller våra respondenter och deras stigman.

Enligt Goldberg är det orimligt att en enda händelse, oavsett hur traumatisk den är, avgör en persons framtid. Man samlar under livet på sig erfarenheter och det är med de i grunden som man fattar beslut.⁴⁵

*En människas sätt att bete sig uppkommer inte över en natt utan utvecklas under hela hennes livstid.*⁴⁶

Han menar alltså att vi tänker och analyserar i *processer* som börjar i vårt förflutna, fortsätter förbi stadiet vi för tillfället befinner oss i och vidare in i framtiden. Ordet *karriär* används oftast för att beskriva dessa processer som han kallar för *sekvens- eller processmodell*.⁴⁷ Detta, tillsammans med Castells begrepp *motståndsidentitet*, kommer vi att använda oss av för att visa processer som våra

⁴¹ Johansson, *Socialpsykologi och modernitet*.

⁴² Ibid.

⁴³ Goldberg, *Narkotikan avmystifierad – Ett psykosocialt perspektiv*.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid., 110

⁴⁷ Goldberg, *Narkotikan avmystifierad – Ett psykosocialt perspektiv*.

respondenter har genomgått.

5.5 Vår användning av teorierna

Våra teorier hänger ihop med varandra på olika sätt och även med våra respondenter. I intervjuerna vi fick in påpekar respondenterna att de inte berättade något om sin hemmiljö i skolan eller för sina kompisar. De tog inte med kompisar hem för de skämdes för sin mamma och/eller pappa och de ville inte visa utåt hur det stod till hemma. Det avvek från de andra barnen i klassen och för att inte avslöja hemligheten valde de att inta en annan identitet. På så sätt hänger teorierna om stigma och avvikelse ihop med teorin om identitet och de i sin tur hänger ihop med våra respondenter och deras upplevelser. Flera av dem berättar om hur de själva hamnat snett och att det kan ha med föräldrarnas missbruk att göra. Några har inte själva drog- eller alkoholproblem men har i sitt liv dragits till personer som missbrukar eller har/har haft en missbrukande partner. Även detta kan kopplas till identitetsteorin, då de själva identifierar sig med de personer de umgås med. Även delarna om relationer och sociala band hänger ihop med våra respondenters berättelser. Både de relationer de medvetet valde och de relationer de tvingades på genom föräldrarnas umgänge.

6. Metod och genomförande

Kapitel 6 tar upp den metod vi har valt att använda och hur vi har gått till väga med utförandet av uppsatsen samt hur vi har samlat in information och kunskap för att kunna genomföra vårt arbete. Vi har även med ett avsnitt om etik och vi tar upp våra urvalskriterier när det gäller respondenterna.

6.1 Vilken metod använder vi?

Den metod vi har valt att använda för att samla in vår empiri är kvalitativ metod i form av djupintervjuer. En kvalitativ metod innebär att man samlar in erfarenhetsmaterial i form av kvalitativ data eller empiri.⁴⁸ Man kan koda det insamlade materialet på olika sätt. Ett exempel är genom intervjuutskrifter och det är på det sättet vi kommer att formulera våra texter. Vi vill samla in ett antal livsberättelser för att därefter kunna göra en analys och därigenom söka svar på de frågor vi ställer oss. Vi utgår ifrån ett hermeneutiskt perspektiv eftersom vårt syfte handlar om hur respondenterna tolkar och uppfattar sin livssituation och då grunden i hermeneutiken är att tolkningen är det viktiga för förståelsen. Den används för att tolka människors agerande och är nogamed att påpeka att man, för att förstå en viss situation, måste se den med en social aktörs

⁴⁸ Thomas Brante, Heine Andersen och Olav Korsnes, red., *Sociologiskt lexikon* (Stockholm: Natur och Kultur, 1998).

ögon.⁴⁹ Vi vill genom våra intervjuer nå en förståelse för respondenternas livsvärld (deras egna upplevelser av sin uppväxt) och deras situation idag samt ta del av deras upplevda erfarenheter. Den kvalitativa metoden och det hermeneutiska tillvägagångssättet innebär inte att man tar reda på vad som är en generell sanning för alla, utan det är ett sätt för oss att få en inblick i de intervjuades värld, försöka förstå och sätta oss in i deras upplevelser och handlingar och göra vår egen tolkning. Det blir en dialog där respondenternas erfarenheter blir vår kunskap.⁵⁰

*Den kvalitativa forskningsintervjun söker förstå världen ur de intervjuades synvinkel, utveckla innebörden av människors erfarenheter, frilägga deras livsvärld före de vetenskapliga förklaringarna.*⁵¹

Vi är medvetna om att minnen från barndomen inte ger någon objektiv bild av tillvaron under uppväxten. De utgör snarare konstruktioner i nuet av en tid som flytt. Livsvärldsintervjuer färgas av såväl nuet och hur vi vill uppfattas som av hur vi väljer att beskriva vår historia och barndom. Det gör att vi kommer att få utgå ifrån en *antirealistisk* hållning där vi utgår ifrån här och nu.⁵² Det handlar om hur våra intervjupersoner ser på sin uppväxt *idag*. Deras syn på sin barndom kan komma att ändras över tid och vid en intervju om några år är det inte säkert att vi skulle få samma svar på våra frågor, även om frågorna var desamma.

6.2 Hur har vi gått till väga?

Steinar Kvale talar om hur man måste ha kunskap om ett ämne för att kunna ställa väsentliga frågor och att man måste vara väl insatt.⁵³ För att få denna kunskap har vi läst om tidigare forskning, artiklar som tar upp ämnet och den litteratur som har rekommenderats till oss av vår handledare. Även om man aldrig kan få nog med kunskap om ett ämne tycker vi att vi har fått en så pass bra inblick att våra frågor är väsentliga och relevanta.

Vi har även använt oss av dokumenterade källor i form av artiklar och undersökningar som tar upp ämnet och de teorier vi valt att koppla till.

Även om parentessystemet är vanligast som referenssystem i samhällsvetenskapliga studier har vi valt att använda oss av notsystemet och vi har tagit hjälp av boken ”*Rapporter och uppsatser*” av

⁴⁹ Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid., 9.

⁵² Alan Chalmers, *Vad är vetenskap egentligen* (Nora: Bokförlaget Nya Doxa AB, 2003).

⁵³ Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*.

Jarl Backman.⁵⁴ Anledningen till att vi har valt att använda notsystemet är att vi tycker det ser bättre ut rent strukturellt och att det underlättar läsningen, då det kan vara distraherande att läsa en text där man har använt parentessystemet.

6.3 Intervjutillfället

Steinar Kvale förklarar den kvalitativa forskningsintervjun som en halvstrukturerad intervjuform där man får en nära relation till intervjupersonen. Det innebär att intervjun varken är ett öppet samtal eller ett strukturerat frågeformulär.⁵⁵ När vi gjorde våra intervjuer använde vi oss av en halvstrukturerad intervjuguide.* Vi valde att ställa öppna frågor för att ge utrymme till respondenterna att själva utveckla sina svar och till oss att ställa följdfrågor. Vi ville genomföra intervjuerna ansikte mot ansikte för att försöka skapa en förtroendekänsla mellan oss och respondenterna, men eftersom de bor utspritt i landet fick vi planera om lite. Det fanns även de som inte ville göra en intervju vid ett personligt möte utan förklarade att det känns mer avslappnat att få göra det anonymt. Vi har därför gjort våra intervjuer via mail, vilket vi tror medför både för- och nackdelar för oss. Vi tror att vi kan ha fått mer genomtänkta, välformulerade och ärliga svar på det här sättet jämfört med om vi hade suttit ansikte mot ansikte med våra respondenter. De kunde i lugn och ro svara på våra frågor och få chansen att fundera och tänka till innan de svarade. Detta ser vi som en stor fördel, då vi tror att det har gett oss mer material att arbeta med än vad vi kanske annars hade fått. En nackdel med att ha utfört intervjuerna via mail är att vi har gått miste om de intervjuades kroppsspråk, spontana ordval och pauser i berättandet, men trots detta tycker vi inte att vårt sätt att genomföra intervjuerna har gjort det mindre möjligt för oss att utföra analysen. Vi tror att fördelarna i slutändan väger upp, då flera av respondenterna själva påpekade att det var skönt att få skriva ner sin berättelse helt anonymt via mail och slippa öppna upp sig och berätta sin livsberättelse för främmande personer öga mot öga. Det ger oss känslan av att vi inte hade fått samma material att arbeta med om vi hade träffat våra respondenter. För att minimera riskerna för feltolkningar och missförstånd har vi på nytt kontaktat varje respondent ifall det har funnits något som vi har undrat över eller velat ha utvecklat och vi har ställt följdfrågor för att få så utförliga svar som möjligt. Efter varje intervjutillfälle skrev vi en utförlig sammanfattning av varje intervju. Dessa redovisas i vår resultatdel.

6.4 Etik

Då ämnet kan vara känsligt var vi noga med att se till att uppfylla kraven i *Lag och etikprövning av*

⁵⁴ Backman, *Rapporter och uppsatser*.

⁵⁵ Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*.

* Se bilaga

*forskning som avser människor.*⁵⁶ Vi var noga med att påpeka att deras berättelser enbart är till för vår C-uppsats och inte kommer att användas i något annat syfte. Vi berättade att deras medverkan är frivillig och att de när som helst kan avbryta. Vi klargjorde också att all information de ger oss kommer att behandlas konfidentiellt och att deras personliga uppgifter såsom namn, ålder, bostadsort och så vidare inte kommer att avslöjas. Vi informerade respondenterna att vi kommer att använda fingerade namn, vilket de godkände. Vi talade om att det material vi använder oss av, i form av intervjusvar, endast kommer att användas av oss och till vår analys. När uppsatsen är färdig kommer den att finnas tillgänglig på Högskolan i Halmstad, men vi har då fingerat respondenternas namn.

6.5 Urval

Valet av intervjupersoner uppfattade vi som avgörande för att våra intentioner med uppsatsen skulle infrias. Vi ville nå personer som haft anledning att reflektera kring föräldrarnas missbruk och vad detta inneburit för deras utveckling. Vi ville även nå personer som var beredda att dela med sig av sina erfarenheter. Vi hade inte några speciella urvalskriterier, mer än att de skulle vara över 18 år och ha vuxit upp med en eller två missbrukande föräldrar. Vi ville från början rikta oss till barn men insåg tidigt att det fanns flera anledningar till att det inte skulle vara en bra idé. Det skulle förmodligen bli svårt att komma i kontakt med barn som lever under dessa förhållanden och vi tror inte att vi har den bakgrund och kompetens som krävs för att kunna genomföra intervjuer med dem. Vi tror att det krävs en mycket lång tid för att skapa ett förtroende hos barnen och få dem att känna sig trygga nog att prata om sin livssituation. En annan anledning till att vi valde att inrikta oss på vuxna enskilda personer istället för på barn eller berörda myndigheter var att det kan vara svårt att, när man är mitt i situationen, tänka på vad som kan göras annorlunda eller vara säker på att de beslut som tas är de bästa. Vi förutsätter att myndigheternas intention är att arbeta för barnets bästa och att ingen på något sätt medvetet vill påverka ett barns framtid negativt. Vuxna personer som vuxit upp under utsatta förhållanden har ett helt annat perspektiv på det hela. De kan ge oss både ett ”inifrån”- och ett ”utifrånperspektiv”. De kan ge sin syn på hur upplevelserna var och vad de själva tror gynnade eller hade kunnat gynna dem. Som vuxna har de en förmåga att blicka tillbaka på situationen i hemmet under uppväxten och diskutera dess betydelse för deras vuxenblivande och den nuvarande situationen.

Vi kontaktade BRIS som hänvisade oss till ”Maskrosbarn” som är en ideell förening för ungdomar mellan 14-19 år som vuxit upp med missbrukande eller psykiskt sjuka föräldrar. Det var dock inte

⁵⁶ SFS 2003:460. Lag om etikprövning av forskning som avser människor.
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20030460.htm>

ungdomarna vi avsåg att intervjua utan de personer som arbetar på föreningen och som är mellan 20-30 år och som själva vuxit upp med missbrukande föräldrar. Vi mailade dem men fick ingen respons så vi valde att gå ut på Internet till olika forum som riktar sig till anhöriga till missbrukare. Där gjorde vi inlägg och förklarade att vi höll på med en C-uppsats och att vi sökte personer för intervjuer. Vi lade fram vårt syfte och våra frågeställningar och förklarade noga redan där att alla uppgifter skulle behandlas konfidentiellt och att deras medverkan när som helst kunde avbrytas om de så ville. Därefter var det bara att vänta på att få svar. Vi hade över 600 träffar men det tog lång tid innan någon kontaktade oss. Vi förstod att det skulle bli svårt att få tag på personer som ville ställa upp och därför valde vi att inte göra något mer begränsat urval, såsom ålder, kön och så vidare. Efter några veckor hade sju personer hört av sig och de är deras berättelser vi har använt i vår uppsats.

7. Presentation av material

I vår presentation av material presenterar vi våra intervjupersoner och berättar deras historia. De namn vi använder är fingerade för att inte bryta vårt löfte om konfidentialitet.

7.1 Intervju med Sara

Sara växte upp med en missbrukande förälder och förklarar sin uppväxt som ”normal”. Hon fick klara sig mycket själv, även om hon under sin uppväxt hade många vänner. Då hon inte hade så mycket stöd och trygghet från sin familj byggde hon upp sin egen tillvaro, med hjälp av fantasier och böcker. Hon påpekar att hennes mor ställde upp mycket med det materiella, men däremot så var hon inte så tillgänglig mentalt. Flera gånger säger Sara att hon haft en ”normal” uppväxt, men säger också att förhållandena kunde ha varit bättre och att det fanns vissa saker hon saknade, t ex. gemensamma familjemiddagar, att vara samlad som en ”normal familj”.

När vi frågade om det första barndomsminnet så var inte detta direkt kopplat till mammans missbruk. Hon minns att hon kände sig ensam, men minns även mycket glädje. Det tidigaste minnet som har med mammans missbruk att göra är att Sara hittade henne onykter och hon minns att hennes mamma kört rattfull. Hon påpekar att mamman utsatt henne och syskonen för mycket onödigt lidande och många onödiga risker.

Konsekvenserna med att ha vuxit upp med en missbrukande mamma säger Sara är att hon bland annat har fått klara sig mycket själv och ta mycket ansvar. Hon har sökt sig till relationer som påminner henne om dem i barndomen, ex har hon en missbrukande partner.

På frågan om hennes vänner kände till hennes ”situation” kan hon inte ge ett rakt svar. Hon pratade aldrig om det och ingen av vännerna sa heller något. Hon tror ändå att de visste och hon tycker att någon vuxen borde ha förstått.

Idag känner sig Sara ganska trygg, men säger att hon ibland känner sig emotionellt omogen. Däremot tror hon inte att omgivningen uppfattar henne som omogen, snarare tvärtom. När det gäller hennes relation till alkohol idag säger hon att hon inte dricker så ofta. Hon tror inte det beror på mammans missbruk, utan snarare på att hennes partner missbrukar.

Hon tror att hennes liv kanske hade sett annorlunda ut idag om hon inte hade vuxit upp med en missbrukande mamma, men däremot tror hon inte att hennes levnadssätt hade varit annorlunda. Kanske hade hon inte varit tillsammans med en partner med missbrukarproblem, utan med någon lite mer stabil än sig själv. *”Inte för att jag har problem, men man kanske hade haft en tryggare uppväxt, och kanske inte sökt sig till otrygga förhållanden, miljöer eller dyl.”*

Varken Sara eller någon annan kontaktade socialtjänsten, skolan eller någon annan myndighet för hjälp.

7.2 Intervju med Anna

”Det första jag tänker på är oftast jobbiga tankar som gör att det knyter sig i magen”.

Det är svaret vi fick av Anna när vi frågade vad det första var hon tänkte på när det gäller hennes barndom. Vid två tillfällen bodde hon på barnhem. Hon berättar att hon var mörkrädd, barnen fick stå nakna i långa led framför handfaten för morgontvätt och hon minns att hon inte nådde upp. Hon saknade sin nalle och hon skrek på nätterna av mardrömmar och för att hon trodde att hon hade spindlar i sängen. Hon berättar att hon då fick smisk på rumpan och att hon då istället grät tystare. Anna minns inte hur gammal hon var vid den här tidpunkten och det mesta från barnhemsperioderna har hon förträngt. Hon visste att hennes mamma var sjuk.

Det tidigaste minnet hon har i samband med föräldrarnas missbruk är att hon blev slagen, inlåst och att hon var rädd och ensam. *”När jag vara runt 4-5år minns jag att min far jagade min mor med en stor förskärare runt i lägenheten. Hallen, vardagsrum, kök , runt, runt”.*

Hon minns att hennes mamma låg på sjukhus, att hennes pappa hade massa folk i lägenheten och att hon var mycket inne hos grannen.

Under hennes uppväxt fick de flytta många gånger då de ständigt vräktes. Det var socialtjänsten som hjälpte till att skaffa nya lägenheter. Annas mormor som var psykiskt sjuk och åkte in på sjukhuset regelbundet och hennes moster, som bodde ihop med mormodern, var ganska nära Anna. Hon nämner att mormodern och mostern drack och slogs en del. Hennes mormor fungerade som hennes ”dagmamma” och lagade mat till henne när hon kom hem, vilket fungerade periodvis. Två av hennes morbröder stod henne väldigt nära. De båda var/är ”kåkfarare” och missbrukare. Hon nämner att en av dem är en av Sveriges värsta droggangster idag och att han är ”högt uppsatt” i vissa kretsar. Trots det är hennes morbröder de enda hon har haft kontakt med i vuxen ålder.

När det gäller Annas föräldrar så åkte hennes pappa in och ut på anstalt. ”*Dök upp hemma som gubben i lådan.*” Hennes föräldrar gick helt isär när hon gick i 4:e klass och sedan dess har hon endast träffat sin pappa sporadiskt. Hennes mamma var ofta arbetslös och ekonomin var dålig. Hon gick hos olika doktorer, psykologer med flera. Mycket tabletter och sprit gjorde att hon inte kunde behålla ett arbete och hon pensionerades när hon var 25-30 år. Anna har inte träffat eller pratat med sin mamma på 12 år.

Annas skolgång fungerade inte så bra. Hon levde rövare och hade svårt att koncentrera sig, eller så sov hon sig igenom halva dagarna. Hon hade många kompisar, de flesta flera år äldre. De rökte och drack så det gjorde hon också. Från att hon var nio, tio år drack hon så ofta hon fick möjlighet. Hon rökte 20 cigaretter om dagen redan då. Hon använde hasch, sprit och hon sniffade lim på daglig basis. Hon talade aldrig om för sina kompisar hur hon hade det hemma. Hon säger att vissa förstod hur det stod till men att de flesta inte hade en aning. ”*De var ju som sagt flera år äldre och förstod väl att det inte var så bra.*”

Vilka konsekvenser det har fått för henne att växa upp i ett hem med missbrukarproblem tycker hon är svårt att svara på då hon inte vet hur det är att växa upp i ett ”normalt” hem. Men hon påpekar att hon aldrig haft rutiner, aldrig läst en läxa. Hon hade problem med auktoriteter, vilket lärarna ofta fick uppleva. Hon blev ofta slagen som barn, vilket gjorde att hon inte kunde visa sig ute. Hon fick ofta vara inlåst tills blåmärkena hade försvunnit. Hon tänkte aldrig på framtiden och vad dåliga betyg kunde innebära. Hon tror inte att hennes mamma gick på ett enda föräldramöte eller skrev på en enda lapp från skolan. Hennes mamma var ofta utomlands och periodvis var hon bara hemma för att packa om väskan.

Det var ofta främmande män hemma hos dem och hon berättar om sexorgies och om hur det dracks och skrålades halva nätterna.

Rent känslomässigt är Anna idag ganska skör och jobbar hela tiden med sin egen självkänsla. ”... så länge jag inte tänker på hur jag mådde då, så fungerar det ganska bra. Mentalt är jag väldigt stark.” Hon är själv mamma till tre barn och ser det som hennes plikt att göra allt annorlunda än vad hennes mamma gjorde.

Anna är sedan 18 års ålder drogfri och är väldigt negativ till droger. Hon förklarar att hon är lite av en ”hönsamma” då hon vet vad droger kan ställa till med och att det är något som hela tiden finns runt oss i samhället. Hon förbjuder inte sina barn att dricka alkohol, men om de har gjort det får de inte sova borta. Hon hämtar alltid hem dem på natten. ”Min plikt är ju först och främst inte att vara en schysst och tillåtande mamma. Min plikt är att vara ett föredöme och hämta min små i hampan om det behövs.”

Något hon påpekar är att hon märker på en gång om någon har ”tagit” något. Hon vet vilka tecken och signaler droger ger och menar att det är något ”normalt” folk inte känner till.

Vi frågade om hon tror att hennes liv hade sett annorlunda ut idag om hon inte vuxit upp i en missbrukarfamilj. Hon nämner flera olika saker i hennes liv som hade kunnat vara annorlunda. Kanske hade hon inte fått barn så tidigt. Kanske hade hon haft bättre betyg och sluppit komplettera på Komvux. Kanske hade hon haft ett bättre jobb med bättre lön. Även om saker skulle kunna ha varit annorlunda så skulle hon aldrig skylla på att hennes liv idag beror på att hon hade det så jobbigt som barn.

Anna flyttade till egen lägenhet då hon var 15 år och hon har jobbat varenda dag sedan dess. Hennes ”uppfostran” har hon själv fått stå för. ”Visst formas man som barn, men de val jag gör som vuxen, är mina val.”

Tack vare sin bakgrund anser hon sig ha fått mycket råg i ryggen och vågar stå för det hon tycker. Hon har lärt sig att om man vill ha något så får man jobba för det och det är något hon lär sina barn. Kanske fick hon en bättre grund att stå på än vad andra har fått. ”Eller rättare sagt jag skapade min egen grund att stå på för att jag växte upp i den miljön.”

Angående kontakt med socialtjänst och andra instanser berättar hon att skolan försökte prata med henne vid ett par tillfällen, men då hon aldrig deltog i samtalen tröttnade de till slut och gav upp. Hon nämner också att det en gång var en kvinna från barnavårdsnämnden hemma hos dem och att

hennes mamma sparkade ned henne för trappan. Därefter hörde de aldrig av henne igen.

Anna växte upp under 1970 och 1980 talet och avslutar med funderingar på om det finns någon sorts mall för hur samhällets insatser borde se ut och hur den var då jämfört med idag. Hon undrar om det finns någon skillnad utifrån barnens perspektiv. Hon själv tror inte det. Däremot tror hon att det kan vara skillnad på att växa upp med endast *en* missbrukande förälder än med två.

7.3 Intervju med Emma

Det första Emma tänker på när hon tänker på sin barndom är pappans drickande. Det tidigaste minnet från barndomen i samband med missbruk är att hon, hennes mamma och syskonen misshandlades på en utlandsresa när pappan var alkoholpåverkad.

Emma växte upp med sin mamma, pappa och två yngre syskon. Hon tog tidigt på sig rollen som ”syster duktig” och hade lysande betyg. Hon hade inte så många vänner eftersom pappans missbruk skulle döljas och därför kunde inga kompisar komma hem till dem. Hon förklarar att hon ändå inte hade haft kraften att sköta vänskap på rätt sätt, då hon redan som sju, åttaåring fick agera ”buffert” mellan mamman, syskonen och en full aggressiv pappa. De vänner hon hade visste inte om hennes ”situation”.

Hennes uppväxt med en missbrukande pappa har ”lärt” henne att fånga upp vibbar om missbruk och att läsa kroppsspråk. Hennes magkänsla kan säga att det är något som inte stämmer, men hon kan inte alltid sätta fingret på vad det är. Hon har svårt att prioritera sig själv och vill gärna ha kontroll.

På frågan om hur pappans missbruk har påverkat hennes relation till alkohol idag svarar hon kort; ”Glasklart negativt.” Hon fortsätter; ”*Jag är mycket måttlig medan mina två yngre syskon är nästan respektive glasklart absolutister.*”

Emma tror att hennes liv hade sett annorlunda ut idag om hon inte hade vuxit upp under de omständigheter hon gjorde. Hon förklarar att hon fick bli vuxen väldigt tidigt och att hon aldrig har varit så sorglös ansvarfri som hennes egna barn är. Men hon påpekar att hon inte är bitter utan ser på sin barndom som något hon överlevde och som något hon tror har bidragit till att hon blivit en bättre och mer medkännande medmänniska.

Ingen kontaktade några myndigheter och hon menar att det var meningslöst då hennes pappa var kompis med alla höga tjänstemän och politiker. ”*Ingen ville någonsin se något trots allt mer tydliga*

tecken på att något var skevt.”

När vi frågar om det är något mer hon vill tillägga svarar hon; *”Kan inte nog poängtera att det ska vara **barnets** rätt som ska bevakas – och inte föräldrarnas som alltid då och även idag! Kom ihåg att Barnkonventionen ratificerades för över 20 år sedan och borde kunna användas av socialtjänst och domstol i dag. Varför är vuxna mer lojala med andra vuxna oftast – och inte med barnet?”*

7.4 Intervju med Linus

De tidigaste minnen från barndomen är blandade hos Linus. Han kommer ihåg att hans mamma tog med honom på fisketurer på somrarna, att hon var underbar och berikade hans liv, att hon hela tiden kämpade för att själv kunna ta hand om honom. Han berättar att hans magkänsla var så stark av psykiskt illamående att han spydde på nätterna då han var hos pappan eftersom han längtade hem till mamman. *”Att dom kröka hos min farsa varje helg och att jag träffade massor av människor jag inte borde ha träffat i den åldern.”*

Linus har inget enskilt minne från barndomen i samband med pappans missbruk, utan det som mest har etsat sig fast i hans minne är de gånger han tvingades spendera tid hos pappan. *”...t.ex en födelsedag som mamma fick spendera där med mig men jag var tvungen att stanna och mamma gå hem på kvällen. Det gjorde ONT. Jag kommer nog aldrig glömma den kvällen. Känslan av att berövas frihet från sin vilja, berövas närhet från den personen man älskar mest i hela världen...”*

Förutom varannan helg så bodde han hos sin mamma. Han var lycklig med sin mamma som tog mycket bra hand om honom. De hade många familjevänner och han hade sina egna kompisar runt omkring sig. Han berättar att hans farmor och farfar alltid fanns i närheten och hjälpte till med städning, mat och annat. Uppväxten var, enligt honom, relativt ”normal”. Han fortsätter med att säga; *”Men vad är NORMALT när man funderar? 500.000 barn lever i familjer med missbruk och psykisk ohälsa. Ännu fler där våld, förtryck, övergrepp förekommer. Hur många ”normala” finns då kvar? Sad to say, men att ha en ”fucked up” uppväxt är NORMALT i Sverige!”*

Konsekvenser av att ha vuxit upp med en missbrukande pappa har lett till att Linus känner missriktad ilska, maktlöshet och han har fått en skev syn på bruk av alkohol. Han säger att han har vuxit upp för snabbt och han känner misstro för myndigheter/socialtjänst/lärare/polis. Han nämner också att personer som vuxit upp med missbruk i familjen ofta lyckas bygga upp en förmåga att läsa av folk på ett speciellt sätt. Han utgår ifrån att ”allt är möjligt” då han varit med om värre.

Vissa av hans vänner kände till hans ”situation” även om ingen visste fullt ut. Han säger att man

varken orkar eller trivs med att prata om det helt öppet. Han nämner också att man vet att man inte ”borde” prata om det.

Idag är Linus en känslig person, men säger att han väljer vem som kan påverka hans känsloliv. Han har makt över sina känslor och genom att prata om vad han varit med om och genom att hjälpa andra har han bearbetat sina erfarenheter. Nu mår han bra och styr sitt liv i den riktning han själv vill.

Tack vare pappans missbruk är Linus idag försiktig när det gäller alkohol/narkotika. Han ser risker både socialt och fysiskt då han löper större risk att bli beroende än någon som inte har alkoholiserade förälder/föräldrar. Han är övertygad om att hans liv hade sett annorlunda ut om han inte hade vuxit upp i en familj med missbrukarproblem. ”*Självklart. Allt man vart med om har format en.*”

Hans vårdnad togs upp i familjerätten som dömde till pappans fördel, men det var först i gymnasiet som han fick kontakt med en ungdomskurator.

7.5 Intervju med Johanna

Det tidigaste minnet från Johannas barndom har inget med pappans missbruk att göra utan handlar om sommar och bad. Däremot, i samband med missbruket, är första minnena att pappan brukade hälla upp en öl när han kom från jobbet. Ibland fick hon till och med ”slurpa” på skummet och då var hon yngre än sex år. Hon minns också många bråk vid matbordet där hennes pappa skällde och hennes mamma var tyst. Då var hon också sex år eller yngre.

Fram till sex års ålder var Johannas föräldrar gifta och de bodde i en villa tillsammans med hennes storasyster. Efter föräldrarnas skilsmässa flyttade pappan till en lägenhet och mamman flyttade till ett annat hus. Hon tog aldrig med sig kompisar hem till sin pappa, för hon ville inte att de skulle se.

Hennes uppväxt har lett till att hon har haft problem i relationer till vänner/pojkvänner. Under skoltiden och cirka 15 år efter det var hon dålig på vänner. Eftersom hon som liten inte ville släppa in människor så visste hon inte riktigt hur man skulle göra. ”*Att blotta sig såsom man behöver för att bygga upp en vänskap var inte lätt.*” Kompisarna visste att hon hade skilda föräldrar och hon tror att några av de allra närmaste visste om pappans missbruk. Men de pratade ändå aldrig om det. Hon hade ett enormt behov av att ha en pojkvän. Först vid 24 års ålder lärde hon sig att vara singel och att vara trygg i det.

När det gäller skolan hade hon koncentrationsproblem när det var dags att åka till pappa. ”*Pappa drack ju aktivt i 6 år efter skilsmässan och då var det inte kul att åka dit.*” När hon var 18 år började hon gå på Al-Anon (en organisation för anhöriga till missbrukare) för att arbeta med sin egen dysfunktionalitet. Hon tror att om hon inte hade gjort det så hade hennes liv förmodligen varit betydligt mer påverkat idag. Hon menar att det mesta går ju att arbeta bort. Hon har fortfarande ett kontrollbehov som lyser igenom och hon är nykterist. Hon lever dock med en man som inte är det.

När vi frågar om hennes känslotillstånd idag säger Johanna att hon nog är ganska frisk. Hon har ett behov av att vara omtyckt, hon tycker om att hjälpa till och hon medlar alltid vid konflikter. Hon har jobbat mycket med sig själv. Hon tror att pappans missbruk till mycket stor del har påverkat hennes relation till alkohol och narkotika idag, men menar att det är på ett positivt sätt. Hon dricker ingen alkohol och hon har aldrig testat narkotika.

Hon tror att hon har lättare att fastna i alkoholism på grund av ärftliga anlag och hon vill aldrig riskera att utsätta sina barn för liknande upplevelser som hon själv har haft.

Johanna tror att hennes liv hade sett annorlunda ut idag om hon inte hade vuxit upp i en familj med missbrukarproblem. Bland annat så tror hon inte att hon hade blivit så stark, driftig och självgående som hon är. ”*Även om min uppväxt var ganska tuff finns det många runtomkring mig som haft nyktra föräldrar som jag INTE skulle vilja byta med.*” Hon menar att en ”vanlig” dysfunktionell familj utan alkoholproblem kan ha svårare att få hjälp och förståelse. Hon tror att tolvstegsmodellen och Anonyma Alkoholister (AA) har varit till stor hjälp för hennes pappa och utan deras hjälp så hade hennes liv sett helt annorlunda ut idag. ”*Jag tror att han är en bättre människa idag än vad han var innan han började dricka.*”

Hon pratade med kurator på skolan från tio års ålder och under hela grundskolan, vilket hon säger hjälpte henne enormt. Hon kommer ihåg ett enda tillfälle då socialtjänsten var inkopplad. Det var när hennes mamma var på semester och barnen bodde hos systemns pojkväs föräldrar. Hennes pappa fick reda på det och ringde till socialtjänsten och krävde att de skulle vara hos honom istället. Kuratorn som Johanna hade kontakt med pratade med socialtjänsten och de fick vara kvar hos systemns pojkväs föräldrar tills deras mamma kom hem.

7.6 Intervju med Linda

I det stora hela handlar Lindas barndom om lycka eftersom den till största del spenderades

tillsammans med hennes mamma och hennes syskon. ”*Om man däremot fokuserar på min barndom relaterat till min pappas missbruk skulle ett passande ord nog vara turbulent.*”

Hennes första minnen gällande pappans missbruk är inte direkt kopplade till just *missbruket*, då hon inte förstod att han var alkoholist förrän senare i barndomen. De tidigaste minnena har mer att göra med att pappan var frånvarande. När Lindas föräldrar hade bestämt att hon och hennes två äldre bröder skulle träffa sin pappa så ställde han ofta in. Hon är inte helt säker på när hennes bröder insåg hur det egentligen låg till, men hon är medveten om att mamman och bröderna försökte skydda henne från sanningen så länge som möjligt. ”*Första gången jag såg honom onykter var av en slump, jag och mamma hade varit och handlat och på väg hem så mötte vi honom. Jag tvärstannade och bara stod där innan jag fattade att det faktiskt var pappa. Det var som att få en käftsmäll och spark i magen samtidigt. Min bild av pappa raserades helt och hållet, det var inte min pappa såsom jag alltid hade inbillat mig att han var. Den skammen och sorgen i hans ögon när han såg mig får mig fortfarande att må illa.*” Hon fortsätter med att berätta att hon sprang därifrån och försökte låtsas att det aldrig hade hänt. Hon grät och senare skämdes hon över sin reaktion och tyckte istället synd om sin pappa. ”*Den dagen försvann den pappa jag alltid hade trott att jag hade och jag fick lära känna pappa som han egentligen var.*”

Lindas föräldrar skilde sig när hon var två år och sedan dess har hon och hennes bröder alltid bott hos mamman. De hade nästan daglig kontakt med sin pappa via telefon, när han inte drack och de träffades så ofta det gick. Det blev inte så ofta till en början, men allteftersom tiden gick så blev det mer stabilt och då var tanken att de skulle vara hos pappan varannan helg. Dock blev detta sällan av. Hon har alltid haft en nära kontakt med sin mamma, som alltid har fått stå för allt vare sig det har gällt ekonomi, skola, fritidsaktiviteter eller känslomässigt stöd. Hon menar att det är tack vare mamman som hon har haft en lycklig barndom och uppväxt.

Vänner har det alltid varit gott om. Hon har alltid haft stor umgängeskrets och hon tycker om att umgås med och träffa nya människor. Men pappans missbruk var inget hon ville prata om. Hon förklarar att hon visste vilken bild man fick när man hörde ordet alkoholist och det var inte så hon ville att andra skulle se hennes pappa. Hon tyckte inte att det skulle vara snällt mot pappan att berätta det för andra. Både hennes mamma och pappa försökte få henne att inse att det inte var något fel att prata om det och att det kanske skulle få henne att må bättre. Men hon ville inte. Det var först under gymnasiet som hon berättade för en vän. Idag kan hon prata om det utan problem då hon tror att hon har fått viss distans till det och för att hon själv har fått en bättre förståelse för och mer kunskap om missbruk.

Linda tycker att det stundtals har varit svårt att fokusera på skolan när hennes pappa hade sina perioder, men menar att det aldrig har varit några problem. Däremot har det till exempel påverkat hennes val av yrke att läsa till, då hon till en början av sina studier ville arbeta med just missbruksproblematik.

Idag tycker hon att allt känns okej, men påpekar att det beror på vilken period hennes pappa är inne i. När han dricker dras hon tillbaka till gamla minnen och erfarenheter som hon helst inte vill tänka på. Hon förklarar att det river upp gamla sår och hon märker då att det finns mycket som skulle behöva bearbetas. Linda tycker att den personen som har förlorat mest av missbruket är pappan själv, vilket gör att hon inte kan låta bli att tycka synd om honom stundtals. Hon kan tycka att det är tragiskt att se hur hennes pappas liv har förändrats på grund av alkoholen och visst känner hon ibland en enorm ilska över allt han har utsatt familjen för. Men hon menar att det inte hjälper att älta allt gammalt för det är inget hon kan göra något åt nu. ”*Jag försöker alltid få pappa att inse att han inte kan leva i det förflutna, så varför ska jag göra det?*”

Pappans drickande har gjort henne väldigt uppmärksam på alkoholens inverkan på folk och hur farligt det kan vara. Hon dricker alkohol själv men så pass att hon vet när det är tillräckligt. Däremot kan hon bli väldigt orolig när folk i hennes närhet dricker alkohol och när hon ser någon hon bryr sig om bli helt förändrad av alkohol. När de säger eller gör saker som hon vet att de inte menar och när de inte har kontroll längre knyter det sig i magen på henne och hon får nästan känslor av panik. Hon tror att hennes oro kan ha att göra med att hon vet hur det kan gå, att man faktiskt kan tappa kontrollen helt på grund av alkohol. ”*Min pappa hade, som han själv brukar säga, ett drömliv som han sedan söp bort.*” Hon menar att ingen föds som missbrukare så det kan hända vem som helst och man märker det oftast inte själv förrän det är för sent. Hennes pappa hade ett väldigt bra och socialt liv med många högt uppsatta vänner och de ansåg inte att det var något fel med att festa till det lite ibland. Sedan började festandet spåra ut mer och mer. Men de förstod inte att de hade problem, att alkoholen började bli lite för viktig för dem.

Hon tror absolut att hennes sätt att leva idag hade sett annorlunda ut om inte hennes pappa hade varit alkoholist. Hon menar att alla erfarenheter formar en och gör en till den man är, men på vilket sätt det hade sett annorlunda ut kan ingen veta, fortsätter hon. Till exempel kanske hennes föräldrar inte hade skilt sig. Hon tror att den stora skillnaden skulle ha varit att hennes pappa hade varit mer som än förälder än tvärtom. Som det är idag och som det alltid har varit, har det varit hon som har fått agera förälder åt honom, åtminstone under hans onyktra perioder. ”*Det hade varit skönt att ha sluppit bli använd som amatörpsykolog, det hade varit skönt att sluppit alla lögner, det hade varit*

skönt att slippa veta att ett missbruk kommer före en själv.” Hon tillägger att ingen kan säga hur hennes liv hade sett ut idag om det inte hade varit för pappans alkoholism och därför kan hon inte heller avgöra om det nödvändigtvis hade varit bättre.

Lindas pappa har varit på flera olika behandlingshem och haft kontakt med missbrukarvården och det var hennes mamma som först tog kontakt och skaffade hjälp åt honom. Utöver det har de själva kontaktat privatläkare och betalat för, bland annat, antabus i form av implantat. Hon säger att han ibland har känt att han fått stor hjälp och stort stöd men att det ibland har känts som att han skulle ha mått bättre av att prata med en vägg. Det har varit helt beroende på vilka personer han har mött. Så personliga egenskaper hos ”de professionella” har spelat otroligt stor roll, enligt henne.

7.7 Intervju med Krister

Kristers första minne från barndomen är allt våld som riktades mot honom och hans pappas hetsiga humör.

Det tidigaste minnet, i samband med föräldrarnas missbruk, är när han var tvåår och hans mamma slängde en kastrull med kokhet mjölk på honom så att han fick brännskador på ena axeln. Detta gjordes då hon var full och ärret finns kvar än idag.

Krister växte upp med sina föräldrar och fyra syskon. Pappan var sjökapten och hans mamma jobbade som städerska. Han gick i skolan i åtta år och slutade ett år tidigare på grund av att han inte orkade eller ville vara kvar då han drack och använde narkotika. Han fick skolans och sina föräldrars tillstånd att gå ut på sjön istället, då de trodde att han skulle bli en bättre människa. Vad det gäller vänner hade han inga nära utan han var mycket för sig själv.

På frågan vilka konsekvenserna har varit med att växa upp i en familj där det finns missbrukarproblem svarar han att trots att han slarvade med skolan så gick han ut med bra betyg, men att han alltid kände sig utanför och annorlunda på grund av att han hade så svårt att hantera sina känslor. På grund av det hade han svårigheter med att ha några ”vettiga” relationer med andra. Vad det gäller familjen så var det ständig ångest som gällde. *”När farsan var hemma fick jag gå på tå och alltid vara på min vakt, det kunde komma en snyting när som helst.”* Konsekvenserna han fick var att han ständigt hade ångest och var rädd. Han vågade inte berätta hur han mådde. Vännerna kände inte till hans situation utan det doldes väldigt bra och under många år vågade han inte prata med någon om det. *”Jag blev kaxig utåt mot andra som naturligtvis tog avstånd från mej vilket fick mej att känna mej värdelös och illa omtyckt av en del men andra som var lika mej sa just*

ingenting.” Detta ledde till att han började dricka redan när han var tio år gammal och det skapade en massa problem hemma och i skolan. När det gäller relationer så svarar han att han konstigt nog alltid haft relationer, men bara med andra missbrukare. *”Det har alltid slutat med katastrof, spriten och sedan knarket tog all min tid så att det där med relationer gick inget bra.”*

På frågan om vart han idag står rent känslomässigt svarar han att han idag har ett fint och harmoniskt känsloliv, att han är en kärleksfull och hjälpsam person som har hittat rätt igen. Han började jobba med sig själv för många år sedan och han säger att det verkligen har varit en kamp för att han ska hitta vem han egentligen var ämnad att bli. Han tror att han är den människan idag. Han är känslomässigt återställd och kan hantera alla sina känslor på ett bra sätt och han är gift för fjärde gången. Idag är han nykter och han tror på den riktiga kärleken och kan framförallt ta ansvar för den. Han har varit tillsammans med sin nuvarande hustru i 12 år och varit gift i nio och av de åren. Han har varit nykter i 18 år.

På frågan hur han tror att hans föräldrars missbruk har påverkat hans relation till alkohol svarar han att han hatade spriten redan som liten och var rädd för den då han såg vad den gjorde mot hans föräldrar. Han säger att det är lite svårt att svara på eftersom han själv fastnade i ”skiten”, men att han idag har en sund inställning till alkoholen. Han menar att bara för att han själv inte kan dricka utan konsekvenser så finns det de som kan det och det är något han respekterar idag. Däremot förstår han inte hur det kommer sig att folk använder narkotika då han vet hur den världen fungerar och han tycker inte det har något som helst berättigande.

När vi frågade Krister om hans sätt att leva idag hade sett annorlunda ut om han inte vuxit upp i en familj med missbrukarproblem svarar han att det är en hypotetisk fråga då han är född med den sjukdomen, alkoholism, men att det är klart att det hade sett annorlunda ut om han varit frisk.

Som liten vågade han inte ta kontakt med myndigheten eller liknande och när han var äldre så sökte han inte hjälp för sina alkoholproblem, utan det var mer för psykiska problem. Han nämner även att det inte var någon som kontaktade socialtjänsten eller några andra myndigheter. Han svarar med att säga att *”det var ingen som brydde sej eller som såg hur det var ställt. Det som hände var att jag blev bortskickad hit och dit för att jag ansågs jobbig, det handlade inte ett dugg om mina föräldrars missbruk. Det har jag tagit reda på senare år.”*

Som extra tillägg berättar han att hans föräldrar är döda sedan flera år tillbaka. De drack ihjäl sig. Han berättar att detta är en sjukdom och att den är obotlig. Man kan endast hejda den om man slutar

använda alkohol, narkotika eller tabletter. Detta är en erfarenhet han själv har genom en händelse för 19 år sedan. Då hade han varit nykter i tre år och trodde att han kunde dricka och hantera det som andra. ”Herregud jag fick ett års helvete då jag började att supa där jag slutade sist jag höll på att dö men någon fick mej att lyssna och jag kom tillbaka till livet igen. Jag måste väl också tala om att jag är en medlem av anonyma alkoholister idag utan deras hjälp hade det aldrig gått.”

7.8 Sammanfattning av materialet

Något som idag har påverkats av respondenternas uppväxt är deras relation till alkohol, som för samtliga är negativ. Det är ingen av dem som har en ”avslappnad” syn på det utan nämner saker som gör att vi kan se skillnader i deras relation till alkohol jämfört med en ”normal” syn på det. Till exempel berättar Krister att han själv blev alkoholist och att han idag avstår helt från alkoholen. Linda visade andra tecken då hon själv dricker alkohol men säger att hon kan bli nervös och orolig när andra i hennes omgivning dricker i stora mängder och tappar kontrollen. Johanna dricker heller ingen alkohol då hon är rädd att hon ska fastna i alkoholismen på grund av ärftliga anlag.

Något som också nämns i intervjuerna är att respondenterna aldrig riktigt har fått känna känslan av att vara barn. De fick växa upp alldeles för snabbt och de fick tidigt lära sig att ta ansvar. Detta är något som vi kunde koppla till teorin om avvikande. De skiljde sig från andra barn i deras omgivning. De fick aldrig vara barn och göra saker som barn gör. Det nämndes också i intervjuerna att respondenterna inte tog hem kompisar från skolan för att leka. Även detta kan vara ett tecken på avvikande då andra barn i klassen eller på skolan tog hem kompisar.

I några av fallen har uppväxten gjort att respondenterna idag känner ett starkt kontrollbehov eller behov av att vara omtyckta och en vilja att bli bekräftade. Att några sökt sig till missbrukare i vuxen ålder kan ha med det nämna kontrollbehovet att göra. De känner fortfarande ansvaret som de gjorde i ung ålder, fast då gentemot sin missbrukande mamma och/eller pappa och vill i vuxen ålder inte släppa på den kontrollen. Genom att söka sig till missbrukare och därigenom få någon att ”ta hand om” kan detta kontrollbehov stillas och detta var något som nämndes som en följd av uppväxten.

Vi har på flera sätt kunnat koppla våra teorier till respondenternas berättelser och därigenom fått svar på vår huvudfråga angående hur deras liv idag har påverkats av att deras uppväxt har präglats av en eller två missbrukande föräldrar.

När det gäller samhällets insatser och dess bidragande till en gynnsam uppväxt har respondenterna inte mycket positivt att säga. Det var bara Johanna som nämnde att hon en gång fick hjälp av

socialtjänsten. Detta var också den enda gången som hon minns där socialtjänsten överhuvudtaget var inkopplad. Däremot hade hon kontakt med en kurator under hela grundskoletiden. Även Linus nämner att han hade kontakt med en kurator, dock inte förrän i gymnasieåldern. I Lindas och Emmas fall påpekas det att det inte var någon mening att ta upp problemen då deras pappor var vänner med högt uppsatta personer i samhället. Ingen av respondenterna säger det rakt ut, men vi får intrycket av att ingen av dem är direkt nöjda med hur samhällets insatser har sett ut.

8. Analys

Vi har valt att dela upp vår analys i kategorier utifrån våra teoretiska utgångspunkter och i varje avsnitt kopplar vi teorierna till vårt material.

8.1 Upplevelsen av att vara stigmatiserad och avvikande

Som vi har nämnt tidigare så kan en person vara stigmatiserad av andra utan att själv anse sig vara det. Stigmatiseringsprocessen innefattar både att omgivningen tillskriver en person ett stigma och att denne införlivar detta i sin uppfattning om sig själv. När det gäller en uppväxt med en förälder som missbrukar alkohol eller droger är stigmat inte synligt för ögat. Det är därigenom möjligt att dölja för omgivningen. I de intervjuer som vi har gjort ser vi tydliga tecken på att stigmatiseringen har blivit en del av självuppfattningen. Våra intervjupersoner verkar således ha internaliserat en uppfattning av sig själva som avvikande, även om detta kan ta sig olika uttryck. Deras berättelser ger samtidigt utrymme för skilda tolkningar.

Sara säger visserligen att hon hade en ”normal” uppväxt och att den inte har medfört några negativa konsekvenser, vilket bekräftar det som Emmy Werner hävdar; att problem under barndomen inte behöver medföra svårigheter i vuxen ålder.⁵⁷ Samtidigt säger dock Sara att hon hade önskat sig en ”normal familj” eller en ”normal uppväxt”. Vi kan tolka detta som att Sara kan ha känt sig avvikande, för anser man sig själv ha haft en ”normal uppväxt” så behöver man inte sakna en ”normal familj”. Det *behöver* dock inte betyda att hon känt sig avvikande utan det kan istället ses som ett uttryck för en pågående normaliseringsprocess, där hon har tilldelat sina barndomsminnen nya betydelser i sin konstruktion av det normala. Sara har, i likhet med de andra vi har intervjuat, upplevt svåra händelser under uppväxten som hon över tid har bearbetat och har kunnat konstruera en bild av denna som bättre stämmer med hur en ”normal” barndom ter sig. Att hon anser att hennes uppväxt inte har medfört några negativa konsekvenser kan kopplas till det Ted Goldberg skriver om

⁵⁷ Werner, *Att växa mot alla odds, från Födelse till vuxenliv.*

att vi tänker i processer.⁵⁸ Han menar att en enda traumatisk upplevelse inte kan avgöra hela ens framtid, utan när vi analyserar vårt liv börjar vi i vårt förflutna, fortsätter förbi det stadiet vi för tillfället befinner oss i och sedan vidare in i framtiden.⁵⁹ Alltså kan det vara så att oavsett hur traumatisk barndom Sara än har haft så har hennes bearbetning och hennes analyserande gjort att hon idag inte ser några negativa konsekvenser.

När det gäller Anna så ser vi att hon upplever sig som avvikande redan i inledningen av hennes livsberättelse. Hon berättar att hon bott på två olika barnhem vilket bidrar till hennes upplevelse som avvikande från normen i betydelsen av ”det vanligt förekommande”. Hennes beteende i skolan avvek även från skolans normer då hon antingen sov sig igenom halva skoldagen eller ”levde rövare”. Hon upplever att både skolan och socialtjänsten stämplade henne som avvikare. Becker beskriver hur detta kan ske genom att myndigheter och personer med makt att stämpla någon gör det och hur denna stämpling kan bli en del av personens självuppfattning.⁶⁰ Hennes agerande i skolan kan ses som ett sätt att protestera mot omgivningens stämpling, även om det i själva verket bidrog till att stärka denna i omgivningens ögon.

Inte heller Anna fann sig i den roll och identitet hon tilldelades av omgivningen. Hon valde dock ett annat sätt än Sara att hantera detta, även om det finns gemensamma drag. Hon berättar att hon sökte sig till en grupp där hon inte upplevde sig vara stigmatiserad. Hon valde medvetet att ta avstånd från samhällets normer och anslöt sig till andra som upplevdes som avvikare i samhället. Genom att ansluta sig till den nya gemenskapen kan hon, enligt Castells, få stöd för utvecklingen av en alternativ motståndsidentitet och samtidigt förkasta den identitet hon tilldelats av samhället.⁶¹

Flera av våra respondenter verkar ha lagt ned mycket kraft på att dölja sitt stigma.⁶² Emma berättar att hon aldrig tog med sig kompisar hem då hon inte ville att de skulle se hur hon levde. Hon ville inte att de skulle få reda på att hennes pappa drack. Hon ansträngde sig dock utåt för att ge sken av en ”normal” uppväxt där hon kunde ta med sig kompisar hem. Till exempel kompenserade hon sina svåra hemförhållanden med att utmärka sig i skolan på ett positivt sätt. Hon ansträngde sig för att vara duktig och få höga betyg. En egenskap man i första hand kanske inte tillskriver en person som har det svårt hemma.

⁵⁸ Goldberg, *Narkotikan avmystifierad – Ett psykosocialt perspektiv*.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Becker, *Utanför- avvikandets sociologi*.

⁶¹ Castells, *Identitetens makt*.

⁶² Goffman, *Stigma- den avvikandes roll och identitet*.

Linus skiljer sig från de övriga vi intervjuat genom att han tydligt ifrågasätter vad som egentligen är normalt. ”Men vad är *NORMALT* när man funderar? 500.000 barn lever i familjer med missbruk och psykisk ohälsa. Ännu fler där våld, förtryck, övergrepp förekommer. Hur många ”normala” finns då kvar? Sad to say, men att ha en ”fucked up” uppväxt är *NORMALT* i Sverige!” I många ögon kan han och hans uppväxt anses stigmatiserande och det uppfattar vi att han är medveten om. Genom att han ifrågasätter själva grunden för stigmatiseringen undviker han att själv drabbas av den. Enligt honom kan det vara ”normalt” att växa upp i en familj som uppfattas av omgivningen som ”onormal”. Familjer, som likt hans egen, avviker från samhällets normer och värderingar kan vara vanligt förekommande. Detta är en inställning han ger uttryck för i intervjun och som han har idag. Det verkar dock inte vara en åsikt han alltid har haft. Han nämner, till exempel, i intervjun att han inte pratade med sina vänner om sin uppväxt då han visste att ”man inte borde prata om det.” Hade han tyckt att hans hemsituation var ”normal” och vanligt förekommande så hade han sannolikt kunnat prata om den med sina vänner. Idag, när han har bearbetat sina upplevelser och jobbar i en organisation som hjälper och stöttar barn/ungdomar med liknande hemsituationer, kan han se sin uppväxt på ett annorlunda sätt jämfört med när han var mitt i den. Kanske är det erfarenheterna som vuxen som bidrar till att han idag kan ifrågasätta vad som egentligen är ”normalt”.

Även Krister beskriver barndomsminnen som avviker från vad som kan uppfattas som en normal uppväxt. Hans uppväxt präglades av det våld som riktades mot honom och av hans pappas hetsiga humör. Hans situation förvärrades av att han själv avvek från samhällets normer genom att han redan som tioåring började dricka alkohol. När han gick i åttonde klass lät skolan och hans föräldrar honom sluta skolan för att istället ge sig ut till sjöss. Krister berättar att han som barn levde i ständig rädsla och kände ångest. Han var alltid på sin vakt och när hans pappa var hemma fick han gå på tå då det när som helst kunde komma en snyting.

Krister är själv medveten om att hans uppväxt avviker från vad som i allmänhet anses som en ”normal” uppväxt där barn förväntas känna trygghet hemma och där de inte behöver vara oroliga över att få stryk vilken sekund som helst. Hans utväg var att gå till sjöss och därmed lämna både familjen och skolan bakom sig. Situationen till sjöss erbjöd en inrutad vardag samtidigt som han undkom faderns dåliga humör. Det var för honom ett sätt att hantera en svår situation och det blev också ett sätt att undvika att han internaliserade omgivningens uppfattning av honom som avvikande. Till sjöss var uppfattningen av vad som var normalt mera tillåtande.

Det finns alltså flera saker i intervjupersonernas berättelser som visar på att de av omgivningen stigmatiseras och uppfattas som avvikande, men även hur de ur sina erfarenheter konstruerar en

sorts normalitet. Genom att på olika sätt konstruera en normalitet kunde de undvika att ta till sig denna stämpel och istället anta en annan identitet.⁶³ Något vi tycker var mycket påfallande under våra intervjuer var att våra respondenter verkade leva med olika och delvis motstridiga självuppfattningar. En officiell bild av sig själva och sin situation som de visade upp bland folk och en annan privat när de var hemma. Detta kommer vi att resonera mer om i nästa avsnitt.

8.2 Identitet och roller – hur skapas en identitet?

Som vi skrev inledningsvis så skiljer Manuel Castells på roller och identiteter.⁶⁴ Enligt honom kan man gestalta flera olika roller samtidigt. Han tog som exempel att vi kan vara arbetare, mor och granne på en och samma gång. Dessa roller är förankrade i samhällets normer och institutioner. Identiteten däremot är, enligt Castells, personlig och utformad för att ge mening åt den enskilda individen, den konstrueras inte av samhället.⁶⁵ Individer som har tilldelats en ”nedvärderande” eller stigmatiserande identitet av samhället kan låta bli att anta denna och istället konstruera en så kallad motståndsidentitet.⁶⁶ I Thomas Johanssons bok *Socialpsykologi och identitet* nämner han hur människor på olika sätt försöker hantera sitt stigma.

Genom att dölja att man tillhör en stigmatiserad grupp kan man tillförsäkra sig en annan mer önskvärd identitet.⁶⁷

I Saras fall använde hon sagans värld och fantasiböcker till att skapa en trygghet hon inte fick hemifrån. Det kan tolkas som att hon skapade en identitet som helt skilde sig från hennes riktiga, en motståndsidentitet. För henne var detta ett sätt att fly verkligheten och att få vara någon annan för en stund, någon som hade det bättre ställt. Hon säger att hon idag emellanåt känner sig emotionellt omogen men att andra troligen uppfattar henne som det motsatta. Vi ser det som att hon visar upp en självsäker identitet utåt, en slags mask som gör att andra uppfattar henne som glad, livlig och självsäker. Ett drag som hon har gemensamt med andra intervjupersoner och som sannolikt grundlades under uppväxten när de ville dra uppmärksamheten bort från hemsituationen.

Redan under barndomen upplevde Anna att hon stämplades som avvikare av myndigheterna. Hon sökte sig till personer med missbrukarproblem redan som liten. Hon identifierade sig inte med personer i sin egen ålder och lekte inte med dockor och andra leksaker som kan anses vara

⁶³ Castells, *Identitetens makt*.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Johansson, *Socialpsykologi och modernitet*, 38.

”normalt” för flickor i hennes ålder. Istället drogs hon till personer som var flera år äldre än henne själv och som missbrukade alkohol och droger. Det vi kan se här är exempel på det som Manuel Castells benämner som motståndsideitet.⁶⁸ Gruppen hon valde att ansluta sig till skapade tillsammans en ny identitet som gick emot den hon tidigare tilldelats och istället för att känna sig avvikande eller stigmatiserad i samhället kände hon tillhörighet med den nya gemenskapen.

Personer som har vuxit upp med missbruk i familjen uppvisar, enligt Runquist, ofta ett starkt kontrollbehov.⁶⁹ Det ser vi tecken på hos Emma. Hon säger själv att hon vill ha kontroll och hon berättar att hon tidigt tog på sig rollen som ”syster duktig”. I skolan hade hon toppbetyg och hemma fick hon ta mycket ansvar och ta hand om familjen. Det kan vara så att hon antog den rollen för att dölja hur hon egentligen hade det hemma och för att avleda misstankar om att någonting var fel. Bilden av någon som har det illa ställt hemma är oftast inte en person med toppbetyg i skolan. På samma sätt som Sara levde sig in i en annan värld genom sina böcker och fantasier, tror vi att Emma skapade en identitet som ”den duktiga” och ansvarsfulla i skolan och i hemmet för att förtränga sin verklighet. Vi menar att genom att lägga mycket energi och koncentration på något specifikt, som i hennes fall skolan och sysslor i hemmet, kan det ta fokus ifrån saker man helst förtränger. För Emma var det ett sätt att överleva och ta sig igenom sin barndom.

Johanna talar inte så mycket om något som gör att vi direkt kan koppla det till identitetsbegreppet. Däremot säger hon att hon inte umgicks så mycket med andra barn när hon var liten, då hon inte riktigt visste hur hon skulle bete sig med jämnåriga. Detta behöver inte ha med hennes hemförhållanden att göra men det kan vara ett tecken på att hon inte kunde identifiera sig med andra barn. När hon var 18 år gick hon med i Al-Anon för att bearbeta sin dysfunktionalitet och en anledning till att hon gick med där tror vi kan vara att hon hade funnit en plats där hon kunde identifiera sig med andra. Att få vara tillsammans med andra som har upplevt liknande saker kan göra att man känner samhörighet och på så sätt ”hittar sig själv”.

Linda fick, som i Emmas fall, ta på sig rollen som förälder och den som tog ansvar. Istället för att ha en stöttande axel och någon att prata med när pappan hade druckit, var det istället Linda som tog på sig den stöttande rollen. Det var hon som fick lyssna på pappan och ge honom stöd när han mådde dåligt.

⁶⁸ Castells, *Identitetens makt*.

⁶⁹ Runquist, *Små och Vuxna barn till alkoholister: deras livssituation och vägen till ett nytt liv*.

Krister växte upp med konstant ångest och oro och hade svårigheter med att skapa relationer till andra. Han antog en identitet som den kaxige och självsäkre killen, vilket gjorde att många tog avstånd ifrån honom. Detta fick honom att må dåligt och känna sig värdelös. Hans relationer har varit många, men han påpekar att alla har varit med andra missbrukare. Det tror vi kan ha med identitetssökande att göra. Han har sökt sig till personer som är likasinnade honom och eftersom han i tidig ålder själv började missbruka alkohol och narkotika blev det en naturlig grupp för honom att ”sälla” sig till. Även här, som i Annas fall, kan vi koppla detta till att identifikationen med en grupp kan bli så stark att man väljer att helt avstå från de normer som samhället satt upp och istället ansluter sig till andra avvikare. Istället för att vara ”ensam avvikare” väljer de att ansluta sig till en grupp de känner gemenskap med.

8.3 Betydelsen av de sociala banden till andra utanför familjen

De sociala banden till omgivningen utanför familjen verkar i vårt material ha varit både på gott och ont. En del av de band som knutits har varit frivilliga och andra har de, på olika sätt, påtvingats av föräldrarna. För Anna, som bott på två olika barnhem under uppväxten, har den primära socialisationen kommit att präglas av myndigheter som skolan och socialtjänsten. I hennes fall var relationerna till omgivningen inte ett stöd utan snarare en del av problemet. De starkaste sociala banden hade hon till sin mormor, moster och till två av sina morbröder, vilka alla hade problem. Annas mormor var psykiskt sjuk och åkte in på sjukhuset regelbundet och både mormodern och mostern drack och slogs en del. Hennes mormor fungerade som hennes ”dagmamma” och lagade mat till henne när hon kom hem, vilket fungerade periodvis. Morbröderna var/är ”kåkfarare” och missbrukare. Hon nämner att en av dem är en av Sveriges värsta droggångster idag och att han är ”högt uppsatt” i vissa kretsar. Hon minns att det ofta var främmande män hemma och hon berättar om sexorgies och om hur det dracks och skrålades halva nätterna. När det gäller de sociala relationerna utanför familjen umgicks Anna med kompisar som var flera år äldre än henne. De rökte och drack så det gjorde hon också. Från att hon var nio, tio år drack hon så ofta hon fick möjlighet. Hon rökte 20 cigaretter om dagen redan då och hon använde hasch, sprit och sniffade lim på daglig basis. Hon kände samhörighet med den gruppen och Kerstin Svensson skriver att den känslan kan vara så stark att man väljer att inte försöka passa in i samhällets normer utan istället ansluta sig till en grupp där man redan passar in.⁷⁰ Men den krets Anna socialiserades in i var alltså inte den ultimata trygga miljön som barn ”normalt” sett ska växa upp i. För henne var de sociala banden en blandning av frivillig anslutning och av påtvingade relationer. Hon valde själv, även om hon förmodligen inte gjort de valen om hennes hemförhållanden inte sett ut som de gjorde, att

⁷⁰ Kerstin Svensson, Normer, normalitet och normalisering. Kerstin Svensson, red., *Normer och normalitet i socialt arbete*.

ansluta sig till andra missbrukare, men det umgänget föräldrarna hade var inget hon själv kunde påverka. Men även om detta under tiden det pågick var traumatiskt så använder hon inte det som en ursäkt för sitt liv idag. Hon menar att hennes liv kanske hade sett annorlunda och, i vissa fall, bättre ut om hon hade haft en mer normal uppväxt, men hon skyller inte det på uppväxten och på de sociala relationer hon hade då. Hon är övertygad om att man formas som barn, men menar att de val hon har gjort i vuxen ålder är hennes.

För Linus var de sociala banden till andra utanför familjen väldigt skilda beroende på om han var hos sin mamma eller pappa. Varannan helg var han hos pappan och beskriver att han då alltid mådde dåligt och träffade personer han egentligen inte borde träffa. Men resterande tid var han lycklig med sin mamma som tog mycket bra hand om honom. Där hade han många familjevänner och han hade sina egna kompisar runt omkring sig. Han berättar att hans farmor och farfar alltid fanns i närheten och hjälpte till med städning, mat och annat. Kanske är det tack vare de relationerna som Linus anser sig ha haft en normal uppväxt. Hos mamman hade han ju det. Vi tolkar det som att han väljer, som Travis Hirschi talar om, att relatera till de positiva sociala relationerna då hans stigma inte blir synligt och istället för att vara en avvikare blir han en i mängden.⁷¹

För Emma var skolan, till skillnad från flera av de andra respondenterna, en tillgång och ett stöd. Hon skapade, som nämnts tidigare, en identitet som ”den duktiga” och ansvarsfulla i skolan vilket kompenserade för svårigheterna i tillvaron. Att prestera i skolan och vara omtyckt av kamrater brukar framhållas som ett förhållande som bidrar till social anpassning.⁷² Många gånger handlar sociala band om att individer ansluter sig till grupper som avviker från samhällets normer och där finner en gemenskap och en tillhörighet. Men som vi nämnt tidigare så kan sociala band samhällets värderingar och därigenom avhåller honom eller henne från att avvika från normerna i samhället. Då blir inte stigmat uppmärksammat utan personen blir en i mängden.⁷³ Emma undanhöll sin ”egentliga” identitet eftersom hon trodde att det skulle innebära något negativt för henne att visa den sidan av sig själv och valde alltså istället att anta en identitet som passade in i det sociala sammanhanget i skolan.⁷⁴

Johanna beskriver att hon inte umgicks så mycket med andra barn när hon var liten. När hon var 18 år gick hon med i Al-Anon där hon träffade andra som vuxit upp under likartade förhållanden. Det

⁷¹ Travis Hirschi, *Causes of Delinquency*

⁷² Lagerberg och Sundelin, *Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat*

⁷³ Travis Hirschi, *Causes of Delinquency*

⁷⁴ Becker, *Utanför – avvikandets sociologi*

stödet bidrog till att hon i efterhand kunde konstruera en begriplig och hanterbar uppväxt. Att hon från början valde att gå med i Al-Anon kan ha att göra med att hon sökte efter något hon kände igen. Hon berättade att hon inte umgicks så mycket med andra barn för hon visste inte riktigt hur man skulle göra för att inte släppa in folk för nära. Hon säger själv att hon valde att gå med i Al-Anon för att arbeta med sin dysfunktionalitet och vi tror att det även kan ha att göra med samhörighet. Enligt Kerstin Svensson kan känslan av samhörigheten och identifikationen i en grupp vara så stark att en individ medvetet avstår från samhällets normer och istället ansluter sig till andra avvikare.⁷⁵ Genom att gå med i Al-Anon erkände hon öppet att hon inte var ”normal” i den bemärkelsen att hon eller hennes uppväxt följde de normer för vad som kan anses vara normala. Men det kan vara så att hon hade ett så starkt behov av att passa in i ett socialt sammanhang och känna tillhörighet att hon valde att ansluta sig till andra ”avvikare”. Just detta val är också ett bra exempel på det som Travis Hirschi talar om när det gäller protektiva förhållanden.⁷⁶ Johanna säger att hennes liv förmodligen hade varit betydligt mer påverkat idag om hon inte hade gått med i Al-Anon och Hirschi menar att risker kan kompenseras om man väljer att knyta an till betydelsefulla personer som har en positiv inverkan på ens liv.⁷⁷

För både Krister och Sara har de sociala banden till andra utanför familjen inneburit någon form av missbruk. Sara säger att hon har sökt sig till relationer som påminner henne om dem i barndomen och hon lever idag ihop med en missbrukare. Krister berättar att han alltid kände sig utanför och annorlunda när han växte upp och att det berodde på att han hade så svårt att hantera sina känslor. På grund av det hade han svårigheter med att ha några ”vettiga” relationer med andra. Han började själv dricka redan när han var tio år gammal och det skapade en massa problem hemma och i skolan. När det gäller relationer så svarar han att han alltid haft relationer, men bara med andra missbrukare. Både Sara och Krister har dragits till kretsar som innebär missbruk och har använt sina sociala band som ett sätt att dölja sitt stigma och slippa stämpeln som avvikare.

På olika sätt har alltså våra respondenter använt sociala band för att undvika att bli stämplade som avvikare. En del har anslutit sig till grupper där levnadssättet påminner om deras uppväxt och där missbruk av alkohol och/eller droger förekommer. Där slapp de känna att de inte passade in i de rådande normerna och att de stack ut, utan blev en i mängden. Andra valde istället att utmärka sig på ett positivt sätt. De använde de sociala banden som något positivt och låtsades som att allt var

⁷⁵ Kerstin Svensson, Normer, normalitet och normalisering. Kerstin Svensson, red., *Normer och normalitet i socialt arbete*.

⁷⁶ Travis Hirschi, *Causes of Delinquency*

⁷⁷ Ibid.

bra. Fasaden utåt var som vilket lyckligt barn som helst och därmed riskerade de inte att avslöja hemligheten de bar på.

8.4 Sammanfattning av analysen

Syftet med uppsatsen var att undersöka hur våra intervjupersoner upplever att deras tillvaro påverkats av förhållanden under barndomen och att ha vuxit upp med den ena eller båda föräldrarnas missbruk. Frågan vi ställde oss var; hur upplever de som vuxna att deras liv har påverkats av detta? Svaren vi fick visade att alla upplever att deras liv har påverkats av förälderns/föräldrarnas missbruk och att det hade sett annorlunda ut om de haft en annan uppväxt. Av intervjuerna framgår det att alla på något sätt har visat en känsla av stigmatisering och avvikande, även om de själva inte säger det rakt ut. Flera av de intervjuade berättar om ett identitetsskapande för att fly verkligheten eller samhällets uppsatta regler samt för att dölja hemligheten om deras hemförhållanden. Ingen säger att de idag känner sig annorlunda eller lever ett ”onormalt liv”. Att deras liv hade sett annorlunda ut är alla överens om, men ingen säger att det måste innebära något negativt. De har alla skilda berättelser men som på flera sett kan jämföras med varandra och alla är överens om att de är där de är idag på grund av, eller tack vare, att de har vuxit upp med en eller två missbrukande föräldrar. Den identitet de har idag är ett resultat av deras upplevelser från barndomen. Vi kan också se att omgivningens stöd och sociala band och relationer är viktiga under uppväxten, men även i efterhand som vuxen. Det verkar aldrig vara för sent att konstruera en begriplig barndom.

9. Avslutande diskussion

Här diskuterar vi vårt arbete; vad vi tycker om tillvägagångssättet, vårt metodval och om vi hade kunnat göra något annorlunda. Vi svarar på vår frågeställning, diskuterar vårt samarbete, går igenom resultatets validitet, reliabilitet och generaliserbarhet, samt reflekterar över våra resultat.

9.1 För- och nackdelar med vårt metodval

Vi tycker att tillvägagångssättet har fungerat bra och att vi skulle använda oss av någon annan metod än den kvalitativa har aldrig känts aktuellt. När det handlar om personers upplevelser och deras livshistorier är vi övertygade om att kvalitativa intervjuer är det bästa sättet att få fram empirin på och vi tror inte att vi hade fått lika utförliga resultat på något annat sätt.

Vi var från början medvetna om att ämnet vi valde för vår uppsats var både brett och känsligt, men vi insåg nog inte hur stort det egentligen var förrän vi började forska kring det. Vi har flera gånger

diskuterat om våra resultat hade sett annorlunda ut om vi hade gjort intervjuerna ansikte mot ansikte, vilket vi inte kan ge något säkert svar på. Själva resultatet hade kanske inte sett så annorlunda ut, men däremot tror vi att vårt empiriska material hade kunnat göra det. Genom att intervjuerna har gjorts via mail tror vi att det har underlättat både för oss och för dem, då det är ett känsligt ämne att prata om som kan riva upp gamla sår. På det här sättet fick de chansen att i lugn och ro formulera sig och utveckla sina svar på ett mer anonymt sätt och känna sig mer avslappnade och bekväma än vad de annars kanske hade varit. Detta intervjusätt var också något som flera av våra respondenter föredrog. Hade vi suttit i samma rum under intervjutillfället hade vi förvisso kunnat tolka kroppsspråk, spontana ordval och pauser i berättandet, men vi hade kanske inte fått lika mycket material att arbeta med och kanske inte lika ingående berättelser. Trots att vi missade deras kroppsspråk känner vi att intervjuer via mail gjorde att de kunde förklara mer utförligt och ärligt än vad de kanske hade kunnat göra vid en muntlig intervju och vi tycker inte att vårt sätt att genomföra intervjuerna har gjort det mindre möjligt för oss att utföra analysen. I slutändan tror vi att det positiva väger upp, då flera av respondenterna själva påpekade att det var skönt att få skriva ner sin berättelse helt anonymt via mail och slippa öppna upp sig och berätta sin livsberättelse för främmande personer öga mot öga.

9.2 Svar på vår fråga

Syftet med uppsatsen var att undersöka hur våra intervjupersoner upplever att deras tillvaro påverkats av förhållanden under barndomen och att ha vuxit upp med den ena eller båda föräldrarnas missbruk. Hur upplever de som vuxna att deras liv påverkats detta?

Svaren vi fick var att uppväxten påverkade respondenterna på flera olika sätt, trots att de växte upp under liknande förhållanden. Alla respondenter upplever att de, på grund av förälderns/föräldrarnas bristande föräldraförmåga under uppväxten, har tvingats växa upp alldeles för snabbt. De fick tidigt lära sig att ta ansvar och att ta hand om sig själva och de har aldrig fått känna känslan av att vara barn. Ingen av dem har en avslappnad relation till alkohol och, oavsett om de dricker med måtta eller är nykterister, är allas förhållande till alkohol grundat i barndomen. Även om vissa har varit i kontakt med kuratorer och sociala myndigheter verkar alla vara överens om att myndigheterna inte har varit till någon större hjälp eller haft någon stor påverkan för deras uppväxt och liv idag.

Vi känner att vårt syfte är uppnått då vi fick svar på frågan om deras liv har påverkats av deras uppväxt och vi har även fått ta del av deras syn på sig själva och följa utvecklingen av deras personliga identitet, vilket också var en del av vårt syfte.

9.3 Gick det som förväntat?

Vi har till stor del utgått ifrån anvisningarna som vi fått (instruktioner för C-uppsats i sociologi) och vi har försökt hålla oss till den tidsplan som där anges. Vi var väl medvetna om att det kunde dyka upp hinder, såsom sjukdom och liknande, som kunde göra att vi inte kunde följa tidsplanen till punkt och pricka. Det som gjorde att vi blev lite fördröjda var att det tog oväntat lång tid att få ihop våra intervjuer, men vi hakade inte upp oss på det utan la bara om vår plan och lyckades lösa det ändå. Det gjorde att vi inte, med jämna mellanrum, kunde skicka in utkast av vårt material till handledaren som vi från början hade tänkt. Eftersom vi inte hade några intervjuer att utgå ifrån hade vi heller inget empiriskt material att arbeta med.

Trots den knappa tiden tycker vi att vi har fått en ordentlig inblick i ämnet och tillräckligt mycket material för att kunna göra en bra analys och ge svar på vår frågeställning. Något vi känner att vi hade kunnat göra annorlunda är att tidigare börja leta efter respondenter. Vi var beredda på att det skulle kunna bli svårt att få personer att ställa upp på intervjuer, men vi hade inte väntat oss att det skulle bli så pass komplicerat som det blev. Några vi hade räknat med att få hjälp ifrån var de olika organisationerna vi kontaktade, då de kommer i daglig kontakt med personer som faller in i vår målgrupp. Dessvärre fick vi inte någon hjälp därifrån.

9.4 Validitet och reliabilitet

Enligt Jan Trost syftar begreppet validitet till att undersökningen tar upp det den är menad att ta upp och reliabilitet tar upp pålitligheten i resultaten som nås.⁷⁸ För att nå så hög validitet som möjligt har vi varit noga med att förklara hur vi har gått tillväga för att nå våra resultat och vad det är vi har undersökt. Vi hela tiden under arbetets gång haft våra frågeställningar i bakhuvudet för att inte sväva ut och riskera att tappa det vi egentligen vill ha svar på. För att reliabiliteten skulle bli så hög som möjligt har vi försökt ställa raka och korta frågor. Då minskar risken för feltolkningar och respondenterna kan få lättare att förstå vad frågan handlar om. Vi har också använt oss av följdfrågor och uppföljningar för att vara säkra på att vi inte har missförstått svaren vi fått.

9.5 Generaliserbarhet

Steinar Kvale talar om *generaliserbarhet* och han nämner en typ som är relevant för vår studie; den *statistiska* generaliseringen.⁷⁹ Den är formell och explicit och innebär att man har valt ut respondenterna slumpmässigt. Anledningen till att man gör detta val kan vara bero på typiskhet

⁷⁸ Jan Trost, *Kvalitativa intervjuer* (Lund: Studentlitteratur AB, 2005).

⁷⁹ Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*.

eller tillgänglighet.⁸⁰ De personer vi valde att intervjua har ingenting gemensamt mer än att de har vuxit upp under liknande förhållanden och de resultat vi har fått kan inte jämföras med resten av befolkningen. Resultaten visar vår tolkning av respondenternas upplevelser och är inte något som måste vara sanning för alla med liknande bakgrund. Att antalet personer vi har intervjuat är lågt gör också att vi inte kan göra en generalisering. Däremot kan vi se ett mönster i de berättelser vi fått läsa som gör att vi kan göra jämförelser mellan de personer vi har intervjuat.

9.6 Samarbetet oss emellan

Arbets sättet har fungerat bra för oss båda då vi arbetar på likvärdigt sätt. Vi märkte snabbt att vi tänker i samma banor, vilket har gjort att vi flera gånger under uppsatsskrivandet har avslutat varandras meningar. Då tiden snabbt rann iväg hade det varit naturligt att känna lite stress och panik, men då vi båda jobbar bäst under tidspress kunde vi ändå arbeta avslappnat.

9.7 Avslutande reflektioner

Något vi blev chockade över var svaren vi fick på en av våra frågor som löd: Kontaktade du (eller någon i din närhet) myndigheter eller liknande för hjälp och stöd (ex socialtjänst, skola och så vidare)? Det övergripande svaret på den frågan var att de inte ansåg sig ha fått hjälp av vare sig sociala myndigheter eller skola. Av de sju respondenterna var det endast en person som fick hjälp. Detta var också den enda gången hon minns som socialtjänsten var inkopplad. Vi förstår att om undersökningen hade varit större och omfattat fler respondenter så hade kanske utfallet blivit annorlunda, dock känner vi att någon slags hjälp borde ha erbjudits till våra intervjupersoner. Som vi nämnde i kapitlet om bakgrund så dröjde det innan denna problematik uppmärksammades i Sverige, vilket kanske berodde på okunskap och dålig förståelse. Men även om det mer och mer uppmärksammas i dagens samhälle tycker vi ändå att alltför många verkar blunda för sanningen. Vi förstår att det är svårt för socialtjänsten att agera om ingen påpekar misstankar för dem. Därför tycker vi att skolan borde försöka bli mer uppmärksam på att det inte endast behöver vara barnen som agerar ut som är de som har problem hemma. Inte heller de som är tillbakadragna och tystlåtna. Utan som vi såg i Emmas fall så kan det vara den lysande eleven med toppbetyg som innerst inne mår dåligt. Vi tror att många lärare missar att verkligen ”lyssna” på barnet och läsa mellan raderna. Vi förstår att det inte är lärarens jobb att agera psykolog men att alla skulle kunna ta lite extra tid till att försöka uppmärksamma tecken på att något inte står rätt till. Allt är inte vad det utger sig för att vara. Det här gäller inte bara lärare och övrig skolpersonal utan är ett ansvar som alla vuxna i barnens omgivning borde ta. Man kan inte vänta sig att ett barn som far illa själv tar steget och

⁸⁰ Ibid.

kontaktar någon för hjälp. För det första är det ett barn som förväntar sig att det ska tas om hand och få trygghet av vuxna. För det andra så kan man inte heller förvänta sig att ett barn ska ringa och ”sätta dit” sin egen mamma eller pappa.

Anna påpekar att hon växte upp under 1970- och 1980 -talet och att hon funderar på om det finns någon sorts mall för hur samhällets insatser borde se ut och hur den var då jämfört med idag. Hon undrar om det finns någon skillnad utifrån barnens perspektiv. Hon själv tror inte det och vi är beredda att hålla med. Att som barn se sin mamma eller pappa missbruka alkohol tror vi är lika traumatiskt idag som då. Däremot tror Anna att det kan vara skillnad på att växa upp med endast *en* missbrukande förälder än med två. Detta är något som vi också tror då barnet, om endast ena föräldern missbrukar, i alla fall har chans till *en* ”normal” förebild.

Krister avslutar med att alkoholism är en sjukdom som är obotlig. När han hade varit nykter i tre år så trodde han att han kunde hantera alkoholen på samma sätt som sina vänner som inte haft alkoholproblem. Det som endast skulle bli *en* drink blev nästan hans död, då han under ett års tid missbrukade i mycket stora mängder. Det vi vill poängtera med Kristers exempel är att oavsett om man i övrigt lever som alla andra kommer man alltid att leva med det dolda stigma. Även en alkoholist kan leva ett ”normalt” liv men skiljer sig från andra genom att aldrig kunna ha en ”normal” relation till alkohol.

Som vi nämnde i bakgrundskapitlet påpekar Margaret Cork att större uppmärksamhet måste ges åt barnen i familjer med missbrukarproblem.⁸¹ Det är så vanligt att fokus läggs på den missbrukande föräldern att det är lätt att barnen glöms bort. Problemet kan vara att föräldrarna inte samtycker till behandling av barnen och då är det återigen lätt att de försummas. Möjligtvis blir de inte lika stabila som med föräldrarnas medverkan, men hon tycker ändå att det ska göras ett försök till att ge barnet behandling utan föräldrarnas tillstånd, om så krävs.⁸² Enligt henne kan barn bli hjälpta att anpassa sig till ett liv med föräldrar som missbrukar och lära sig handskas med sina egna konflikter.

*De kan också hjälpas att återvinna en känsla av tillit och kärlek till andra människor, och att utveckla ett visst mått av självmedvetande och självkänedom och en känsla av säkerhet, som gör deras vidare utveckling möjlig.*⁸³

⁸¹ Cork, *De glömda barnen*.

⁸² *Ibid.*

⁸³ *Ibid.*, 92-93.

10. Källförteckning

Litteratur

Andershed, Henrik, och Anna-Karin Andershed. *Normbrytande beteende i barndomen. Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia Förlag, 2005.

Andersson, Bengt-Erik, och Lars Gunnarsson. *Svenska småbarnsfamiljer*. Lund: Studentlitteratur AB, 1990.

Backman, Jarl. *Rapporter och uppsatser*, 2 uppl. Lund: Studentlitteratur AB, 2008.

Becker, Howard S. *Utanför- avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv förlag A/Z förlag, 2006.

Brante, Thomas, Heine Andersen och Olav Korsnes, red. *Sociologiskt lexikon*. Stockholm: Natur och Kultur, 1998.

Castells, Manuel. *Identitetens makt*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB, 1997.

Chalmers, Alan. *Vad är vetenskap egentligen*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa AB, 2003.

Christie, Nils, och Kjetil Bruun. *Den goda fienden. Narkotikapolitik i Norden*. Stockholm: Rabén & Sjögren, 1985.

Cork, Margaret R. *De glömda barnen*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 1989.

Goffman, Erving. *Stigma- den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag, 2001.

Goldberg, Ted. *Narkotikan avmystifierad – Ett psykosocialt perspektiv*. Solna: Academic Publishing of Sweden, 1993.

Hirschi, Travis. *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press, 1969.

Johansson, Thomas. *Socialpsykologi och modernitet*. Lund: Studentlitteratur AB, 1996.

Kvale, Steinar. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB, 1997.

Lagerberg, Dagmar, och Claes Sundelin. *Risk och prognos i socialt arbete med barn.*

Forskningsmetoder och resultat. Stockholm: Gothia Förlag, 2000.

Runquist, Weddig. *Små och Vuxna barn till alkoholister: deras livssituation och vägen till ett nytt liv.* Stockholm: Alfgruppen, 1998.

Svensson, Kerstin. Normer, normalitet och normalisering. K. Svensson. *Normer och normalitet i socialt arbete.* Lund: Studentlitteratur AB, 2003.

Trost, Jan. *Kvalitativa intervjuer.* Lund: Studentlitteratur AB, 2005.

Werner, Emmy. *Att växa upp mot alla odds, från Födelse till vuxenliv.* Stockholm: Edita Norstedts Tryckeri, 2003.

Rapporter

SoS Rapport 1993:6. *Drogmissbruk och föräldraskap.* Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 1994:29. *Barn Föräldrar Alkohol.* Delbetänkande av alkoholpolitiska kommissionen.

Socialdepartementet. Stockholm: Fritzes.

Internet

SFS 2003:460. Lag om etikprövning av forskning som avser människor.

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20030460.htm> 2010-05-10

SFI, Sofia Ljungdahl. *Barn i familjer med alkohol – och narkotikaproblem R 2008:28.* Stockholm:

Strömberg, 2008. http://www.fhi.se/PageFiles/3415/R200828Barn_till_missbrukare_0809.pdf 2010-05-18

Respondenter

Anna 2010-05-13

Emma 2010-05-14

Johanna 2010-04-27

Krister 2010-04-24

Linda 2010-05-01

Linus 2010-05-04

Sara 2010-05-13

Bilaga

Syftet med vår C-uppsats är att undersöka hur Du som vuxen upplever att Din tillvaro har påverkats av Dina familjeförhållanden under uppväxten. Vi vill också undersöka hur Du upplever att samhällets insatser, såsom socialtjänst, skola och så vidare har bidragit till en gynnsam uppväxt eller om Du upplever att de har brustit i sitt arbete.

Några av frågorna är utformade på så sätt att det går att svara endast "ja" eller "nej", men vi ser gärna att Du utvecklar dina svar så långt det är möjligt.

Dina svar är enbart till för vår C-uppsats och kommer inte att användas i något annat syfte. Din medverkan är helt frivillig och Du kan när som helst välja att avbryta. All information vi får in kommer att behandlas konfidentiellt och personuppgifter såsom namn, ålder och så vidare kommer inte att avslöjas i vår uppsats. När uppsatsen är färdig kommer den att finnas tillgänglig på Högskolan i Halmstad, men vi har då fingerat Ditt namn och övriga uppgifter som går att koppla till Dig.

Har Du några frågor är Du välkommen att kontakta oss på telefon eller mail.

Anna Banti
0762-901381
anna.banti@live.se

Heidi Petridis
0739-549014
heidi_petridis@hotmail.com

1. Vad är det första du tänker på när du tänker på din barndom?
2. Vilket är ditt tidigaste minne från barndomen? (i samband med din/dina förälders/föräldrars missbruk)
3. Hur såg din uppväxt ut? (familjestruktur, skola, vänner)
4. Vilka konsekvenser har det fått att växa upp i en familj där det finns missbrukarproblem? (skola, vänner, relationer).
5. Visste dina vänner om din situation när du växte upp?
6. Var står du någonstans idag, rent känslomässigt?
7. Hur tror du att din/dina förälders/föräldrars missbruk har påverkat din relation till alkohol å narkotika idag?
8. Tror du att ditt sätt att leva idag hade sett annorlunda ut om du inte vuxit upp i en familj med missbrukarproblem?
9. Kontaktade du (eller någon i din närhet) myndigheter eller liknande för hjälp och stöd? (ex socialtjänst, skola och så vidare)
10. Har du något mer du vill tillägga som du tycker att vi borde ta upp?

*Tack för Din medverkan
Anna & Heidi*

